

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний університет «Запорізька політехніка»

Методичні вказівки
для самостійної роботи
з дисципліни “Історія України”
для студентів усіх спеціальностей
денної форми навчання

2020

Методичні вказівки для самостійної роботи з дисципліни “Історія України” для студентів усіх спеціальностей денної форми навчання / Укл.: М.В.Дєдков, Г.І. Шаповалов, І.М. Спудка, В.М.Чоп та ін. – Запоріжжя: НУЗП, 2020. – 66 с.

Укладачі: М.В. Дєдков, професор, канд. іст. наук;
Г.І. Шаповалов, професор, д-р. іст. наук;
Т.В. Васильчук, доцент, канд. іст. наук;
І.М. Спудка, доцент, канд. іст. наук;
Л.В. Турчина, доцент, канд. іст. наук;
В.М. Чоп, доцент, канд. іст. наук;
О.А. Чумаченко, канд. іст. наук;
Г.А. Сигида, старший викладач;
А.А.Коянс, асистент;
Д.І. Мозуленко, ст.. викл.;

Рецензент: П.О. Бідзіля, канд. іст. наук, доцент, доцент кафедри суспільних дисциплін Запорізького державного медичного університету

Відповідальний за випуск: М.В. Дєдков, професор, канд. іст. наук;

Затверджено на засіданні кафедри українознавства та загальної мовної підготовки, протокол № 12 від 25 травня 2020 року.

Затверджено на засіданні Науково-методичної ради Гуманітарного факультету протокол № 6 від 10.06. 2020 р.

ЗМІСТ

Вступ.....	4
Загальні поради.....	5
Тема № 1. Перші форми державності на території України у стародавню добу.....	8
Тема № 2. Ранньофеодальна держава - Київська Русь (IX–XIII ст.)...12	
Тема № 3. Галицько-Волинська держава. Українські землі у складі Литви та Польщі (друга пол. XIII – сер. XVII ст.)... 16	
Тема № 4. Українське козацтво, його роль у процесах державотворення (XV – середина XVII ст.)	21
Тема № 5. Українська національна революція 1648 – 1676 рр.....	25
Тема № 6. Українські козацькі автономії XVII – XVIII століття	29
Тема № 7. Українські землі у складі Австрійської та Російської імперій	33
Тема № 8. Українська революція (1917 – 1921 рр.).....	38
Тема № 9. УСРР в міжвоєнний період (1921 – 1939 рр.).....	43
Тема № 10. Західноукраїнські землі між двома світовими війнами (1918 – 1939 рр.).....	47
Тема № 11. Україна у Другій світовій війні (1939-1945 рр.).....	50
Тема № 12. Суспільно-політичне життя України у період другої половини 40-х – на початку 80-х рр. XX ст.....	55
Тема № 13. Україна в часи «перебудови» та розпаду СРСР (1985 – 1991 рр.).....	59
Тема № 14. Сучасна українська держава (1991 – 2020 рр.).....	62

ВСТУП

Важливою складовою університетської освіти є курс історії України. Він ставить за мету комплексне вивчення та узагальнення історичного минулого українського народу від найдавніших часів до сьогодення у контексті світової історії та практики сучасного державотворення. Вивчаючи курс історії України, студенти повинні засвоїти основні історичні події, постаті, явища, поняття й терміни.

Опанування курсу студентами залежить від вміння самостійно добирати й опрацьовувати науково-популярну та довідкову літературу, зіставляти інформацію з різних джерел, узагальнювати й критично оцінювати історичні факти та діяльність осіб. За час навчання у студентів має сформуватися історичне мислення, вміння аналізувати і узагальнювати історичні події та явища, визначати їх сутність, причинно-наслідкові зв'язки між ними, виділяти основне, об'єктивне та суб'єктивне, самостійно оцінювати й пояснювати історичний процес, робити правильні висновки.

Виконанню цих завдань сприятиме запровадження у вищій школі кредитно-модульної системи навчання. В її основу покладений послідовно-паралельний підхід, важливою вимогою якого є ефективний контроль та своєчасне корегування навчально-виховного процесу, зокрема й шляхом тестової перевірки знань студентів.

Дані методичні рекомендації мають своїм завданням допомогти студентам оволодіти методикою самостійної роботи над темами курсу "Історія України", зокрема й тестовим методом перевірки знань з метою його успішного використання у навчальному процесі.

У структурному відношенні дані методичні рекомендації складені таким чином, щоб допомогти студенту протягом семестру впевнено виконувати самостійне опрацювання кожної з тем дисципліни. Навчальний процес побудований у такий спосіб, що з кожної теми навчального курсу студент передовсім отримує лекцію від викладача кафедри, з половини тем курсу проводяться семінарські заняття, а половина тем лишається на самостійне доопрацювання. Незалежно від того, чи виноситься певна тема на семінарське заняття, чи вона відсутня у переліку семінарів, у даних рекомендаціях даються методичні поради щодо самостійної підготовки й самоперевірки отриманих студентом знань.

ЗАГАЛЬНІ ПОРАДИ

Необхідність вдосконалення підготовки фахівців зумовлює широке використання у навчальному процесі інноваційних технологій, нових методів та форм оцінювання знань студентів. Для досягнення якості контролю, його багатофункціональності доцільним є використання різних методів педагогічного контролю.

Як відомо, тестова методика контролю успішності студентів отримала широке визнання. І це природно. Вона здобула таке визнання у викладачів, перш за все, через об'єктивність. Точність тесту, як правило, досягається завдяки математичним методам оброблення тестових показників.

Тому необхідна нова стратегія з урахуванням міжнародного передового досвіду функціонування вищої школи, зокрема й Болонського процесу. Він, як і інші прогресивні освітні системи, свідчить про істотні зміни організації контролю в оцінюванні знань на базі нового підходу, в якому важливу роль відіграє тестовий контроль. Він сприяє здійсненню таких вимог:

а) система тестового контролю має відображати глибину засвоєння навчального матеріалу, тобто точно реагувати на різні рівні знань, навичок та вмій студентів.

б) тестовий контроль стимулює активну самостійну роботу в оволодінні навчальними дисциплінами, виявляє творчу й талановиту молодь.

в) він сприяє позитивній мотивації студентів до навчання, забезпечує об'єктивність та індивідуальний підхід в оцінюванні рівня знань і якостей навчання кожного студента як особистості.

Звичайно, тестові завдання, як метод і форма контролю, не замінюють собою інших засобів навчання. Вони спрямовані на те, щоб виявити досягнення й вади навчального процесу. Робота над тестовими завданнями може ефективно забезпечити здійснення поточної, поетапної та підсумкової атестації результатів навчальної діяльності студентів.

Тест складається з двох частин: у першій пропонується завдання, у другій вказуються варіанти відповідей у певній формі. Тест ставить перед студентом умову, яка обмежує можливість вибору відповіді запропонованими варіантами. Тестовий контроль, який здійснюється кафедрою, поділяється на поточний та підсумковий. Зокрема,

поточний здійснюється на практичних заняттях, що дає студентам можливість виділити головне, встановити й усунути прогалини в знаннях, створює мотивацію до навчання. Результати поточного тестового контролю розглядаються в навчальних групах, на засіданнях методичних комісій. Підсумковий тестовий контроль знань застосовується під час проведення модульного контролю. Це допомагає визначити остаточну оцінку знань, рівень підготовки майбутнього спеціаліста.

Тестові завдання з історії України складаються у письмовій формі й передбачають репродуктивне (відтворене, згадане) встановлення студентом подій, явищ, фактів.

На кожне запитання або твердження пропонується три варіанти відповідей. Студент має вибрати правильну з них. Серед завдань цього рівня можуть бути й запитання про окремих діячів, дати, події, на які студент має самостійно дати відповідь.

Наприклад:

Визначте, автором якого з варіантів документів був П. Орлик:

- а) «Березневі статті» (договір з Московією);
- б) «Гадяцький договір» (з Польщею);
- в) «Пакти і Конституція прав і вольностей Війська Запорозького».

Правильний варіант відповіді студент позначає на аркуші, у даному випадку це варіант «в».

Пропонується також завдання підвищеної складності, або фахове. Розв'язання їх потребує від студента творчого застосування набутих знань: характеристики окремих історичних процесів, подій, явищ, діячів, розгорнутої відповіді на поставлені проблемні запитання, доведення певної позиції, точки зору. Відповідь дається за таким планом:

- а) дата;
- б) причини;
- в) рушійні сили;
- г) основні цілі учасників;
- д) хід події;
- ж) результат події;
- є) історичне значення.

Викладач визначає для студента термін виконання тестових завдань. Послідовність та порядок виконання завдань довільні. Студент, отримавши тестове завдання, переписує номер його варіанту

на заготовлений чистий аркуш паперу і відповідає на поставлені питання. Після контрольної самостійної перевірки правильності відповідей здає отримане завдання і аркуш з відповідями викладачу. Відповіді на питання мають виявити вміння студента правильно й логічно висловлювати свої думки літературною українською мовою.

Студент допускається до проходження тестування, якщо він з'явився на заняття та отримав індивідуальне кваліфікаційне завдання. Його виконання кожний студент здійснює індивідуально, у визначений час, відведений для контрольного заходу.

Обдумуючи відповіді, студент може звернутися до викладача за роз'ясненням змісту завдання. Під час контрольного заходу студенту забороняється у будь-якій формі обмінюватись інформацією з іншими студентами або користуватися підручниками, конспектами та іншими матеріалами. При виявленні порушення студентом встановленого порядку проведення контрольного заходу викладач усуває його від виконання завдання, не перевіряє його письмову роботу, робить на ній запис: порушив дисципліну, та оцінює "нулем" балів.

Студенту, який не з'явився на контрольний захід без поважних причин, виставляється за підсумковий поточний контроль оцінка "нуль"(00) балів.

Тема № 1. Перші форми державності на території України у стародавню добу

Найдавніша історична доба в історії України є її найтривалішим періодом. Саме у первісні часи людство виявило свій потужний потенціал у сфері винаходів, як у матеріальній галузі, так і у сфері соціальних відносин. Упродовж доби первіснообщинного ладу людство послідовно відбуває в соціальному плані кілька щаблів, починаючи від примітивного людського стада та змішаних кровно-споріднених зв'язків через формування роду, племені та сім'ї до майнової диференціації та утворення ранньоконфедерального суспільства. Студентам необхідно з'ясувати чинники, що вплинули на трансформацію первісних форм організації суспільства.

Першим відомим історикам народом, який оселився на території сучасної України й ім'я якого дійшло до сьогодні, були кіммерійці. З'явившись у причорноморських степах на початку X ст. до н.е., вони були першими хто заклав тут початки державності. Після них послідовно свої протодержавні об'єднання створюють тут скіфи у VII ст. до н.е., а за ними сармати у II ст. до н.е. Визначте спільні та відмінні риси, характерні для зазначених народів.

Паралельно з кочовим світом на території Криму та Причорномор'я утворюються з середини VII ст. до н.е. спочатку колонії, а згодом самостійні міста-держави стародавніх греків – поліси. З'ясуйте причини виникнення античних міст-держав у Північному Причорномор'ї. Найбільш відомими давньогрецькими полісами були Ольвія (Дніпрово-Бузький лиман), Пантікапей (сучасна Керч) та Херсонес (околиці Севастополя). Після виходу на історичну арену Римської імперії у I ст. до н.е. вони переходять під її владу. Кожен поліс наслідував як правило державний устрій тієї метрополії, яка його заснувала. Серед античних міст-держав присутні різні форми державного устрою, що вносить елемент різноманіття у вивченні даної теми. Товарообмін з місцевими жителями, спочатку зі скіфами, згодом із сарматами, створював економічну базу для існування полісів. Вплив античної культури та її технічних та соціальних досягнень прискорив процес розпаду родоплеменних відносин у скіфів та сарматів.

У IV ст. н.е. територією України прокотилася хвиля кочових

племен, найвідомішим з яких були гуни. Вже у V ст. вони створили свою державу, на чолі якої став Аттіла. З початку I тис. н.е. розпочинається формування нової етнічної спільноти – слов'ян. Венети, склавини, анти, саме вони були тими першими етнічними групами, які заклали слов'янські традиції державності в Україні.

Література

1. Багацький В.В., Кормич Л.І. Історія України. Підручник / В.В.Багацький, Л.І.Кормич. – К.: Алерта, 2010. – С. 26-47.
2. Бойко О.Д. Історія України: Посібник / О.Д.Бойко. – К.: Академвидав, 2002. – С. 13-40.
3. Відейко М.Ю. Трипільська цивілізація / М.Ю.Відейко. – К.: Академперіодика, 2003. – 184 с.
4. Історія України: Посібник / за ред. Г. Д. Темка, Л. С. Тупчієнка. - К., 2002 // Режим доступу: [http:// ukrhistory.com.ua /pidruchnyky/istoriya_ukrainy-g.d.temka/t2.html](http://ukrhistory.com.ua/pidruchnyky/istoriya_ukrainy-g.d.temka/t2.html)
5. Литвин В.М. Історія України: посібник / В.М.Литвин. – К.: НВП «Видавництво «Наукова думка» НАН України». – 2010. – С. 9-35.

Питання до теми № 1

1. Як називався перший штучний матеріал, яким стали користуватися первісні люди?
2. Вкажіть час появи первісної людини.
3. Внаслідок чого на території сучасної України з'являються архантропи?
4. Повз які сучасні українські міста проходила межа максимального зледеніння наприкінці раннього палеоліту?
5. Якими були причини появи мамонтів і шерстистих носорогів на території України у первісну добу?
6. Які території входили до складу провінції Нижня Мезія Римської держави, що існувала з середини I ст. до н.е. до IV ст. н.е.?
7. Вкажіть авторів дніпро-одерської теорії походження слов'янства, що з'явилася у 50-60-х рр. XX ст.
8. Як пов'язана смерть Атілли у 451 році з процесом інтенсивного розселення слов'янства?
9. З якими племенами пов'язують фахівці археологічну культуру Луки Райковської?
10. Що Ви знаєте про аваро-слов'янські війни 568-635 рр.?

11. Яке зі слов'янських племен, на думку М.Грушевського, було предками українського народу?

12. Кого з римських та візантійських істориків та хроністів, які у своїх творах згадували про ранніх слов'ян, Ви знаєте?

13. Яку назву мала форма соціально-економічної та політичної організації суспільства, котру привезли з собою на територію сучасної України елліни-колоністи?

14. Укажіть хронологічні межі грецької та римської колонізацій Північного Причорномор'я.

15. Охарактеризуйте військову майстерність сарматів.

Тестові завдання до теми № 1

1. Перший штучний матеріал, який винайшла первісна людина, називався:

- а) кераміка;
- б) гума;
- в) пластмаса.

2. Археологічні знахідки в Ефіопії, Кенії, Танзанії дають підстави зробити припущення про появу людини на Землі:

- а) 5 млн. років тому;
- б) 4 млн. років тому;
- в) 2 млн. років тому.

3. Територія сучасної України була тим регіоном, де:

а) відбувався інтенсивний процес перетворення людиноподібної мавпи на людину;

б) внаслідок міграційних процесів понад 1 млн. років тому з'явилися архантропи;

в) вперше з'явилася людиноподібна мавпа.

4. Наприкінці раннього палеоліту південна межа максимального зледеніння на території України проходила орієнтовно повз такі сучасні міста:

- а) Львів, Житомир, Кременчук, Суми;
- б) Одеса, Миколаїв, Херсон;
- в) Луцьк, Володимир Волинський, Чернігів, Харків.

5. Мамонти, шерстисті носороги з'являються на території України у зв'язку з:

- а) потребами первісної людини у харчуванні;
- б) сприятливими географічними умовами для продовження роду;

в) зміною клімату з поміркованого на більш холодний.

6. Римська держава з середини I ст. до н.е. до IV ст. н.е. мала на території сучасної України провінцію Нижня Мезія, до складу якої входили:

- а) Тіра, Ольвія, Херсонес;
- б) племена готів і гунів;
- в) землі слов'янських племен венетів і склавинів.

7. Авторами дніпро-одерської теорії походження слов'янства у 50-60-х рр. XX ст. стали:

- а) С.Соловйов, М.Погодін, В.Ключевський;
- б) Л.Нідерле, Ю.Косташевський, Я.Чекановський, Т.Лер-Сплавінський;

в) В.Гензель, П.Третьяков, М.Артамонов, Б.Рибаков.

8. Смерть Аттіли у 451 р. призвела до:

- а) влади його сина і значно посилена державу гунів;
- б) розподілу держави гунів між спадкоємцями Аттіли, які визнали християнство державною релігією;

в) початку інтенсивного розселення слов'ян на територіях, що до цього належали гунам.

9. Фахівці пов'язують племена древлян, бужан, волинян, уличів, тиверців – безпосередніх прашурів українців з:

- а) археологічною культурою Луки Райковської;
- б) археологічною культурою шнурової кераміки;
- в) ямною археологічною культурою.

10. Аваро-слов'янські війни 568-635 рр. призвели до:

- а) консолідації слов'янських племен і перемоги над аварами;
- б) знесення і розпаду антського союзу племен;
- в) підписання мирного договору і створення аваро-слов'янської федерації.

11. Яке з племен, на думку М.Грушевського, було попередником українського народу?

- а) анти;
- б) склавини;
- в) трипільці.

12. Як називався твір візантійського хроніста Йордана, що містив важливу інформацію про розпад єдиної венецької ранньослов'янської спільноти, якій відповідала зарубинецька культура?

- а) „Історія війн”;

- б) „Повість минулих літ”;
- в) „Про походження та діяння гетів”.

13. Форма соціально-економічної та політичної організації суспільства, що привезли з собою елліни-колоністи на територію сучасної України, називалася:

- а) община;
- б) поліс;
- в) громада.

14. Римський період античної колонізації Північного Причорномор'я тривав:

- а) з другої половини VII – до середини I ст. до н.е.;
- б) з середини I ст. до н.е. – до IV ст. н.е.;
- в) з другої половини VII до н.е. – до VI ст. н.е.

15. Сарматська кіннота, вдягнута у залізні панцирі, озброєна довгими списами та мечами, що атакувала ворога зімкнутиим клином, називалася:

- а) катафрактарії;
- б) тюркюти;
- в) язиги.

Тема № 2. Ранньофеодальна держава - Київська Русь (IX – XIII ст.)

Період Київської Русі – один з доленосних в історії України, адже саме в цей час відбулись кардинальні зміни у суспільному житті східних слов'ян, такі як становлення власної давньоруської державності, прийняття християнства, виникнення руського права та інші, які на багато сторіч визначили динаміку та напрям розвитку українських земель.

За своєю формою Київська Русь була феодальною монархією, яка за час існування з 882 року до 1240 року відбула процес трансформації, починаючи з дружинного періоду до доби феодальної роздробленості й занепаду.

Для внутрішньої політики давньоруських князів характерним було використання різноманітних правових документів. Наприклад, за князювання Олега діяв “Закон Руський”, тобто норми звичаєвого, традиційного права. А за часів правління князя Ярослава Мудрого

було створено перший письмовий кодекс законів "Руська Правда", куди частково увійшли "Закон Руський", "Устав земляний" та інші перевірені часом норми суспільного життя.

Велике історичне значення у добу Київської Русі мала релігійна реформа, проведена Володимиром Великим у 988 р., внаслідок якої давньоруське суспільство прийняло християнство східного (грецького) зразку.

Не менш важливим аспектом історичного минулого є з'ясування проблеми зовнішньої політики давньоруських князів, їх прагнення вивести свою державу у коло наймогутніших країн тодішньої Європи. Особливу увагу слід звернути на зовнішню політику Олега (походи на Візантію та укладені договори), Святослава (активні завоювальницькі походи) та Ярослава Мудрого (династичні шлюби).

Не менш цікавим для студентів є пошук відповіді на питання, за що київські князі отримали такі прізвиська, як "віщий", "свята", "козак на престолі", "Володимир Великий", "Володимир Святий", "Володимир – Красне сонечко", "окаянний", "Мудрий", "братолюбєць".

Література

1. Білоцерківський В.Я. Історія України. Навчальний посібник / В.Я.Білоцерківський - К.: Центр учбової літератури, 2007. - С. 26-59 // Режим доступу: <http://www.info-library.com.ua/books-book-76.html>
2. Король В.Ю. Історія України: навч. посіб. / В.Ю.Король. – К.: ВЦ «Академія», 2008. – С. 31-45.
3. Кралюк П. Початки християнства в Русі-Україні / П.Кралюк // День. – 2013. - № 101, 105, 107-109.
4. Політична історія України: навч. посіб. / В.А.Греченко, В.І.Танцюра, В.В.Калініченко та ін. – К.: Академвидав, 2008. – С. 17-41.
5. Ястребов О. Нащадки Великого князя. Сини та онуки Володимира Мономаха, що стали київськими князями / О. Ястребов // День. – 2013. - № 57-58.

Питання до теми № 2

1. Які теорії щодо походження Давньоруської держави Ви знаєте?
2. Що Ви знаєте про протодержавні утворення східних слов'ян?
3. Що Вам відомо про похід Олега на Київ у 882 році?

4. Охарактеризуйте міждержавні відносини Київської Русі і Візантії.

5. Поясніть різницю між „горизонтальним” та „вертикальним” принципами наслідування князівської влади у Київській Русі. Як нерегульованість порядку спадкоємства вплинула на єдність держави?

6. Охарактеризуйте різницю між принципом васалітету і системою підданства.

7. Укажіть причини укріплення Московського князівства у XIV-XV ст.

8. Охарактеризуйте систему адміністративного управління, створеного Золотою Ордою на залежних землях Київської Русі.

9. Дайте характеристику політичної системи держави Київська Русь з монархічною формою правління.

10. Які верстви феодально залежного населення Київської Русі Ви знаєте?

11. Охарактеризуйте процес урбанізації у Київській Русі.

12. Які історичні обставини киево-візантійських відносин сприяли процесу хрещення Русі?

13. Що Вам відомо про походження національного символу тризуба?

14. Що Вам відомо про перших вітчизняних живописців?

15. Як Ви вважаєте, Київська Русь була полі- чи моноетнічним державним утворенням?

Тестові завдання до теми № 2

1. Автором хозарської теорії походження Давньоруської держави є:

- а) О.Пріцак;
- б) Г.Штокль;
- в) Г.Міллер.

2. Державне об'єднання Руська земля, що існувало у VIII – середині IX ст., ґрунтувалося на племінних союзах:

- а) полян, древлян, сіверян;
- б) волинян, сіверян, тиверців;
- в) уличів, бужан, дулібів.

3. Що означає у перекладі зі скандинавського ім'я Хельґа (у слов'янській транскрипції – Олег):

- а) мудрий;

б) сильний;

в) віщий.

4. Останній похід на Константинополь був здійснений:

а) Ігорем у 944 році;

б) сином Ярослава Мудрого Володимиром у 1043 році;

в) Ізяславом у 1072 році.

5. „Горизонтальний” принцип престолонаслідування означає передачу влади:

а) від батька до сина;

б) від старшого брата до молодшого;

в) від дядька до племінника.

6. Принцип васалітету означає:

а) необмежену владу правителя над своїми підлеглими;

б) абсолютну владу правителя над своїми підданими;

в) особисту залежність одних феодалів від інших.

7. Однією з причин піднесення Московського князівства у XIV-XV ст. можна вважати:

а) географічна близькість Москви до Золотої Орди;

б) масову міграцію еліти південних князівств та кваліфікованих працівників;

в) піднесення Галицько-Волинського князівства.

8. Як називалася посада ханських намісників у Київській Русі?

а) тіун;

б) баскак;

в) мечник.

9. Боярська рада часів Київської Русі у політичній системі Київської Русі мала право:

а) вирішального голосу;

б) дорадчого голосу;

в) здійснювати контроль за виконанням прийнятих рішень.

10. Особи, які втратили своє господарство і працюють на феодала називаються:

а) челядь;

б) холопи;

в) смерди.

11. Яка кількість міст існувала у Київській Русі у IX-X ст.?

а) понад 10;

б) понад 20;

в) понад 30.

12. Наречену, а згодом дружину Володимира Великого, сестру візантійського імператора Василя II, звали:

- а) Анною;
- б) Катериною;
- в) Василюю.

13. Перша літописна згадка про тризуб як князівський знак Київської Русі датована X ст. і збереглася в болгарському рукописі:

- а) „Черти і різи”;
- б) „Шукання”;
- в) „Хроніка Манасії”.

14. Автором найвизначніших малярних робіт – семи ікон, написаних для домової церкви невідомої особи, зокрема ікони „Печерської Богородиці” та „Великої Панагії” деякі фахівці вважають:

- а) Алімпія Печерського;
- б) Феодосія Печерського;
- в) Григорія Печерського.

15. До складу давньоруської держави входила велика кількість неслов'янських племен, зокрема:

- а) фіни, римляни, тиверці;
- б) греки, вірмени, тюрки;
- в) лити, пруси, ятвяги.

Тема № 3. Галицько-Волинська держава. Українські землі у складі Литви та Польщі (друга пол. XIII – сер. XVII ст.)

У результаті процесу феодальної роздробленості Київської Русі Галицько-Волинське князівство стає окремою державною одиницею, що зберігає традиції давньоруської державності. Найвідоміший правитель цієї держави, представник династії Романовичів - Данило Галицький. Він уславився своєю успішною внутрішньою та зовнішньою політикою. Йому вдалося значно збільшити територію належної йому держави, навести контакти з європейськими країнами й навіть отримати від папи римського королівський титул. При вивченні даної теми, студентам необхідно зосередити увагу на боротьбі Д.Галицького з монголо-татарами. Успішною була і внутрішня

політика Данила Романовича, оскільки він дбав про становище пересічних селян, усмирив опозиційне боярство. На жаль, його спадкоємці не змогли зберегти здобутки князя Данила, через припинення прямої лінії наслідування у державі виник вакуум влади, який швидко заповнили сусіди Литва та Польща.

Процес іноземної експансії на українські землі з боку Литви та Польщі розпочався з 1340 р. У результаті військового протистояння між Литвою і Польщею, Галичина відійшла до Польщі, Волинь опинилася під владою Литви. В основу правління на захоплених Литвою українських землях було покладено принцип „ми старину не рушимо, а новини не вводимо”. Для з’ясування відмінностей перебування українських земель під владою Литви та Польщі, студентам необхідно розглянути долю українського населення під владою Польщі. Важливим аспектом даної теми, є вивчення етапів об’єднання Литви та Польщі у Річ Посполиту (Кревська унія 1385 р., Люблінська унія 1569 р.), а також процесу посилення шляхти на українських територіях за допомогою литовських статутів 1529, 1566, 1588 рр.

Релігійне питання також не залишилось осторонь політичних процесів, що відбулися в українських землях. При вивченні даної теми особливу увагу необхідно звернути на з’ясування причин та наслідків Берестейської унії 1596 р., у результаті якої утворилася греко-католицька (уніатська) церква.

Література

1. Білінський В. Синьоводська битва: міфи та реалії / В. Білінський // День. – 2012. - № 159-160, 164-165.
2. Бойко О.Д. Історія України: Посібник / О.Д.Бойко. – К.: Академвидав, 2002. – С. 90-123.
3. Головка О.П. Держава Романовичів та Золота Орда (40-50рр. XIII ст.) / О.П. Головка // Український історичний журнал. - 2004. - № 6. - С. 3-16.
4. Політична історія України: навч. посіб. / В.А.Греченко, В.І.Танцюра, В.В.Калініченко та ін. – К.: Академвидав, 2008. – С. 51-91.
5. Уривалкін О. М. "Історія України (середина XIII — середина XVII ст.)". Навчальний посібник для студентів вищих закладів освіти / О.М.Уривалкін. — К: «Кондор», 2005. - С. 25-175.

Питання до теми № 3

1. Що трапилося з українськими землями, які входили до складу Галицько-Волинської держави після 1340 року?
2. Який титул отримав князь Данило Галицький і його онук Юрій І?
3. У який спосіб було продовжено династію Романовичів, після того як в результаті загибелі Андрія та Лева ІІ, увірвалася пряма лінія династії Романовичів?
4. Охарактеризуйте відносини між Галицько-Волинським князівством і Литвою у їх протистоянні Золотій Орді.
5. Охарактеризуйте зовнішньополітичну діяльність наступників Юрія І – Андрія та Лева ІІ.
6. Охарактеризуйте поетапне приєднання українських земель до Великого князівства Литовського.
7. Охарактеризуйте соціальну структуру українського суспільства у XIV-XVI ст.
8. Проаналізуйте процес закріпачення селянства у Великому князівстві Литовському та Польщі.
9. Охарактеризуйте процес поширення на українські землі Магдебурзького права.
10. Що Ви знаєте про процес перетворення шляхти на привілейований стан у XVI ст.?
11. Яким чином позначилося падіння Константинополя у 1453 році на процес продажу українського збіжжя?
12. Що Ви знаєте про утворення Кримського ханства та його експансію на українські землі?
13. Яким чином пов'язані події Лівонської війни 1558-1583 років зі створенням Речі Посполитої?
14. Яка подія активізувала боротьбу Польщі, Угорщини, Литви за спадщину Галицько-Волинського князівства?
15. Охарактеризуйте турецько-татарські взаємовідносини у другій половині XV ст. та їх вплив на долю українських земель.

Тестові завдання до теми № 3

1. Одна з частин Галицько-Волинського князівства – Буковина після 1340 року опинилася у складі:
 - а) Молдавського князівства;

- б) Валахського намісництва;
- в) Семигородської республіки.

2. Юрій I, як і Данило, прийняв титул і називав себе:

- а) князем Русі та королем Володимирії;
- б) королем Русі та князем Володимирії;
- в) імператором Русі та королем Володимирії.

3. У 1325 році внаслідок компромісу між місцевим боярством і правителями Польщі, Угорщини та Литви, главою Галицько-Волинської держави було обрано 14-річного:

а) краківського князя Сигізмунда Олельковича, сина Катерини, дочки Юрія I Львовича;

б) Холмського князя Кейсута Бурундаєвича, сина Ядвіги, дочки Юрія I Львовича;

в) мазовецького князя Болеслава Тройденовича, сина Марії, дочки Юрія I Львовича.

4. Проти кого був спрямований військовий союз, укладений 1254 року між Данилом і литовським князем Міндовгом, закріплений заручинами сина Данила – Шварно та дочки Міндовга?

- а) проти Московського князя Василя IV;
- б) проти польського князя Болеслава Хороброго;
- в) проти золотоординського начальника Куремси.

5. У 1323 році у битві з військами хана Узбека:

- а) князі Андрій та Лев II отримали рішучу перемогу;
- б) князі Андрій та Лев II загинули;
- в) князі Андрій та Лев II полонили хана.

6. Хронологічні межі „оксамитового” литовського проникнення становлять:

- а) 1340-1362 роки;
- б) 1385-1480 роки;
- в) 1480-1569 роки.

7. Селяни, які сплачували феодалам натуральну й грошову ренту, залишаючись особисто вільними та економічно незалежними селянами-общинниками у XIV-XVI ст. називалися:

- а) службовими селянами;
- б) тяглими селянами;
- в) чиншовими селянами.

8. Закон 1557 року, що встановив дводенну панщину у Литві, називався:

- а) Литовський статут;
- б) Службник;
- в) Устав на волоки.

9. Перше з міст Галицько-Волинського князівства, що отримало Магдебурзьке право, називалося:

- а) Холм;
- б) Санок;
- в) Кременець.

10. Сеймова ухвала про „вивід шляхетства”, згідно з якою до шляхетського стану належали лише нащадки тих, хто став боярином за часів правління Віговта, Сигізмунда, Казимира, була прийнята у:

- а) 1499 році;
- б) 1522 році;
- в) 1557 році.

11. Вкажіть країни, які були традиційними споживачами візантійського зерна, а після 1453 року переорієнтувалися на польське та українське збіжжя.

- а) Німеччина і Болгарія;
- б) Франція та Італія;
- в) Швеція та Данія.

12. Кримські татари відокремилися від Золотої Орди і утворили власну державу – Кримське ханство з правлячою династією Гіреїдів у:

- а) 1396 році;
- б) 1412 році;
- в) 1449 році.

13. Знекровлення Литви у ході Лівонської війни 1558-1583 років призвело до інкорпорації литовських та українських земель до складу:

- а) Московського князівства;
- б) Речі Посполитої;
- в) Галицько-Волинського князівства.

14. У 1344 році трапилася подія, яка активізувала боротьбу Польщі, Угорщини, Литви за спадщину Галицько-Волинського князівства. Це було:

- а) смерть Дмитра Дедька;
- б) династичний шлюб між Любартом Гедеміновичем та волинською княжною;
- в) польсько-литовська унія у Городлі.

15. Кримське ханство стало васалом Турецької імперії у:

- а) 1475 році;
- б) 1501 році;
- в) 1569 році.

Тема № 4. Українське козацтво, його роль у процесах державотворення (XV – середина XVII ст.)

Доба українського козацтва є унікальним явищем світової історії. Представники козацької верстви, як правило, виступали ініціаторами та бойовим ядром усіх великих збройних повстань періоду феодалізму. Козацтво, зокрема його військово-політична організація Запорозька Січ, стали надійним форпостом у відсічі турецько-татарської агресії. Важко переоцінити внесок козацтва у процес державотворення українського народу. Існування і діяльність воєнної організації козаків наклали свій відбиток на формування національного характеру українського народу, його поезію, літературу, музику й танці, загалом на його культуру.

Козацтво пройшло складний і суперечливий шлях розвитку. Вперше слово „козак” згадується у 1240 р. у „Таємній історії монголів”, і означає людину самотню, не пов’язану ні з домівкою, ні з сім’єю. У документальних джерелах вперше зафіксована поява українського козацтва у хроніці польського шляхтича М. Бельського (від 1489 р.). Причини виникнення козацтва пов’язані з соціально-політичними умовами, що склалися на українських землях у другій половині XV-XVI ст. Значний інтерес при вивченні даної теми становлять також джерела формування та соціальний склад козацтва.

Визначною подією в історії козаччини стала поява першої великої Січі з кам’яним замком на о. Мала Хортиця, заснованим між 1552-1556 рр. Д. Вишневецьким (Байдою). Запорозькій Січі були притаманні всі ознаки держави, за що М.Костомаровим вона була названа „християнською козацькою республікою”.

У 1572 р. король Сигізмунд Август видав універсал про створення реєстрового козацького війська, що перебувало на державному утриманні й мало певні права та привілеї у порівнянні зі звичайними козаками Запорозької Січі.

Одним з найвидатніших кошових отаманів українського козацтва вважається П.Сагайдачний, який уславився походами проти

Кримського ханства та Туреччини. Слід відзначити також вирішальну роль козацьких загонів під його керівництвом у перемозі Речі Посполитої у Хотинській війні.

Наприкінці XVI ст. козацтво перетворюється на провідну соціальну верству українського народу. У цей період відбуваються два козацько-селянських повстання під проводом К. Косинського та С. Наливайка. Проявом національно-визвольного руху стали повстання 20-30 років XVII ст. під проводом М. Жмайла, Т. Федоровича (Трясило), І. Сулими, П. Буга, Д. Гуни. Студентам необхідно дослідити основні причини козацько-селянських повстань і визначити їх роль у розгортанні національно-визвольної боротьби українського народу та підготовці до української революції середини XVII ст.

Література

1. Байда В. Про кого складено пісню, або загадка Дмитра Вишневецького / В.Байда // День. – 2010. – № 144-145.
2. Історія українського козацтва: Нариси: у 2 т. / Ред.: В.А.Смолій та ін. – К.: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2006. – Т.1. – С. 57-87.
3. Король В.Ю. Історія України: навч. посіб. / В.Ю.Король. – К.: ВЦ «Академія», 2008. – С. 84-104.
4. Сас П. Хотинська битва 1621 - битва за Центральну Європу / П.Сас, Г. Кіркенс. - К.: Балтія-друк, 2011. - 216 с.
5. Уривалкін О. М. "Історія України (середина XIII — середина XVII ст.)". Навчальний посібник для студентів вищих закладів освіти / О.М.Уривалкін. - К: «Кондор», 2005. - С. 209-273.

Питання до теми № 4

1. Що представляла собою Запорозька Січ як столиця запорозьких козаків, як фортифікаційне укріплення?
2. Які правила прийому новоприбулих в козацтво існували на Запорозькій Січі?
3. Чому деякі історики називають Військо Запорозьке «Християнською козацькою республікою»?
4. Чому адміністративно-політичний устрій Січі визначають як республіканський та демократичний?
5. Чому на Січі завжди будували церкву?
6. Які козацькі клейноди ви знаєте?
7. Причини утворення реєстрового козацького війська?

8. Чому, незважаючи на численні заходи, Польщі так і не вдалося поставити все козацтво собі на службу та встановити над ним цілковитий контроль?

9. Чому компромісна політика гетьмана Сагайдачного щодо польського уряду відповідала інтересам козацтва?

10. Яку роль відіграли козацькі походи проти турок та татар?

11. Яке значення для долі України мало гетьманування П. Сагайдачного?

12. Визначте причини та наслідки козацько-селянських повстань кінця XVI ст.

13. У чому полягали відмінності між козацько-селянськими повстаннями кінця XVI ст. та 20-30 рр. XVII ст.?

14. Вкажіть основні причини поразки козацько-селянських повстань кінця XVI ст. та 20-30 рр. XVII ст.

15. Чому слава про козацьке військо поширилася на всю Європу?

Тестові завдання до теми № 4

1. О.Д.Бойко у підручнику „Історія України” (К.: Академія, 2002) наводить таку кількість версій, що пояснюють походження козацтва:

а) 3;

б) 7;

в) 10.

2. З якої кількості полків організаційно складалося реєстрове козацьке військо?

а) 6;

б) 15;

в) 38.

3. Як називалася праця польського історика Мартина Бельського, в якій він повідомляв, що у першій половині XVI ст. на Хортиці збиралися козаки для нагляду за переправами, промислом і для боротьби з татарами?

а) Польська хроніка;

б) Всесвітня хроніка;

в) Українська історія.

4. У 1632 році Петро Могила на базі школи Київського Божоявленського братства створив:

а) Києво-Могилянську академію;

б) Київський університет;

в) Академію св. Павла.

5. Керівником козацького повстання 1630 року був:

- а) Северин Наливайко;
- б) Дмитро Конєцпольський;
- в) Тарас Федорович.

6. 1633 року митрополитом православної церкви був обраний визначний церковно-культурний діяч:

- а) Самійло Кішка;
- б) Петро Могила;
- в) Гійом Левассер де Боплан.

7. 1577 року козацький ватажок оголосив себе братом загиблого молдавського господаря Івоні і розпочав боротьбу за молдавський престол, його звали:

- а) Іван Підкова;
- б) Самійло Кішка;
- в) Дмитро Гуня.

8. Деулінське перемир'я між Річчю Посполитою та Московією було укладено у:

- а) 1601 році;
- б) 1613 році;
- в) 1618 році.

9. У вирішальній битві під Хотиним поруч з 35 тис. польським військом участь брало козацьке військо під проводом Сагайдачного у кількості:

- а) 10 тис.;
- б) 25 тис.;
- в) 40 тис.

10. Синоп і Трапезунд, розташовані на турецькому узбережжі Малої Азії, були зруйновані козаками у:

- а) 1601 році;
- б) 1614 році;
- в) 1623 році.

11. Перше велике козацько-селянське повстання, що вибухнуло наприкінці XVI ст., очолив:

- а) Самійло Кішка;
- б) Богдан Хмельницький;
- в) Криштоф Косинський.

12. Нова соціальна верства, що формується у XV-XVI ст., виникає

як:

- а) нова опозиція;
- б) нова еліта;
- в) середній соціальний прошарок.

13. Який термін, що має безпосередній стосунок до української історії, вжито у XVI ст. у словнику половецької мови „Кодекс Куманікус”?

- а) козак;
- б) черкес;
- в) чорний клобук.

14. Кому з істориків належить означення Січі „християнською козацькою республікою”?

- а) Алексісу де Токвілю;
- б) Гійому Левассеру де Боплану;
- в) Миколі Костомарову.

15. Пануюча на Січі система органів управління за своїм характером була:

- а) виборною;
- б) спадковою;
- в) призначалася польським королем.

Тема № 5 . Українська національна революція 1648 – 1676 рр.

Логічним продовженням козацько-селянських повстань 20-30 рр. XVII ст. стало Велике повстання під проводом Б.Хмельницького, що переросло в Українську національну революцію і відкрило новий етап в українській історії. Ця подія була обумовлена низкою чинників, які склалися у політичній, соціально-економічній, національно-релігійній, і, навіть, психологічній сферах життєдіяльності українського суспільства. Українське козацтво, перетворившись на провідну соціальну верству, перебрало на себе функції носія української державності, а процес мирного формування держави був неможливим в умовах невизначеності статусу України у складі Речі Посполитої. Оскільки революція охопила майже всі верстви населення, рушійними силами революції стали: козацтво, селянство, міщанство, дрібна шляхта і православне духовенство.

Боротьба носила національно-визвольний, релігійний та соціальний характер. Головні завдання революції полягали у створенні незалежної держави, ліквідації існуючої моделі феодальних відносин та створенні нової моделі відносин, в основі якої лежала б власність фермерського типу.

Для визначення ходу подій національної революції, студентам слід виділити основні етапи активних військових дій, а також проаналізувати зміст Зборівського, Білоцерківського і Збарзького договорів.

У ході революції, перед Б.Хмельницьким постала дилема пошуку союзників у боротьбі з Річчю Посполитою. Результатом пошуків став укладений договір з Москвою, який увійшов до історії під назвою „Березневі статті” (1654р.). На сьогоднішній день не припиняються дискусії серед науковців навколо договору, пов’язані з його неоднозначністю. Відповідно до договору, Україна отримувала статус незалежної держави – з одного боку, з іншого – входила під протекторат Московської держави на автономних засадах. Для кращого розуміння геополітичної ситуації, в якій опинилася Україна, студентам необхідно з’ясувати причини підписання даного договору, а також існування інших варіантів у пошуку союзників Б. Хмельницьким.

Серед здобутків революції, необхідно відзначити побудову власної української держави, характерні риси й особливості якої студентам необхідно з’ясувати.

Період 60-80рр. XVII ст. увійшов в історію України як „доба Руїни”. Серед науковців існує декілька поглядів щодо початку „доби Руїни”. На наш погляд, Руїна вбирає в себе гетьманування Юрія Хмельницького, Я. Сомка, І. Брюховецького, Д. Многогрішного, П. Дорошенка та І. Самойловича, а завершується у 1676 р. ліквідацією державних інституцій на Правобережжі та падінням П. Дорошенка. Цей період характеризується початком громадянської війни (1657 - 1663 рр.), поділом України на два гетьманати (з 1663 р.), прагненням польського і московського урядів посилити свій вплив на українських землях (Андрусівське перемир’я), а також посиленням втручання іноземних держав у внутрішні справи України.

Пропольська політика І. Виговського і підписання Гадяцького договору (1658 р.) призвела до загострення відносин з Росією та усунення його від влади. Правління Ю.Хмельницького відзначилося

підписанням нового Переяславського договору з Московською державою, не вигідного для України, з одного боку, та Слободищенського трактату з Польщею – з іншого, наслідком чого стало його зречення влади, а Україна розпалася на два гетьманати: Лівобережний та Правобережний. При цьому, за умовами Вічного миру 1686 р. Правобережна Україна опинилася у складі Речі Посполитої, а Лівобережна – у складі Московського царства.

Література

1. Білоцерківський В.Я. Історія України. Навчальний посібник / В.Я.Білоцерківський. - К.: Центр учбової літератури, 2007. - С. 145-167 // Режим доступу: <http://www.info-library.com.ua/books-book-76.html>
2. Литвин В.М. Історія України. Підручник / В.М. Литвин. – К.: НВП «Видавництво «Наукова думка» НАН України, 2010. – С. 160-184.
3. Мирончук В.Д., Ігошкін Г.С. Історія України: Навч. посіб. / В.Д. Мирончук, Г.С.Ігошкін. – К.: МАУП, 2001. – С. 72-84.
4. Смолій В., Степанков В. Українська національна революція XVII ст. (1648 - 1676 рр.) / Смолій В., Степанков В. - К.: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2009. – 448 с.
5. Степанков В.С. Переяславська присяга 1654 р.: зміст і наслідки / В.С.Степанков // Український історичний журнал. – 2003. – № 6. – С. 28-39; 2004. - № 1. – С. 20-28.

Питання до теми № 5

1. Охарактеризуйте відносини Речі Посполитої з Римським папою під час національної революції під проводом Богдана Хмельницького.
2. Проаналізуйте аграрну політику Богдана Хмельницького часів Національної революції.
3. Проаналізуйте зміну геополітичної ситуації після укладення Переяславсько-Московського договору.
4. Яким чином вплинуло на зміну зовнішньополітичного курсу Б.Хмельницького Вільненське перемир'я 1656 року?
5. Яким чином пов'язані події початку національної революції в Україні і закінчення Тридцятилітньої війни у Європі?
6. Які соціальні верстви виступали рушійними силами революції?

7. Охарактеризуйте осінньо-зимову компанію 1654-1655 років.

8. Що Ви знаєте про фундаментальні основи національної державної ідеї, сформульовані за часів національної революції?

9. Проаналізуйте діяльність Б.Хмельницького як глави виконавчої гілки влади у новоствореній Українській державі.

10. Що Ви знаєте про українсько-татарські взаємовідносини доби національної революції?

Тестові завдання до теми № 5

1. У вересні 1650 р. відбулася таємна бесіда короля Яна Казимира з папським нунцієм про новий похід в Україну, для якого римський папа надіслав:

- а) 100 тис. війська;
- б) освячений меч і благословення на війну;
- в) 100 тис. злотих.

2. На території Української держави фільварково-панщинна система господарювання, велика земельна власність королівщини, польських та українських магнатів і шляхти була остаточно ліквідована після:

- а) підписання Зборівського миру у 1649 році;
- б) підписання Білоцерківського миру у 1651 році;
- в) переможної битви під Батогом у 1652 році.

3. У відповідь на укладення Переяславсько-Московського договору Річ Посполита влітку 1654 року підписала „Вічний договір” про взаємодопомогу з:

- а) Кримським ханством;
- б) Туреччиною;
- в) Швецією.

4. Вільненське перемир'я 1656 р. було укладене між:

- а) Литвою та Московщиною;
- б) Річчю Посполитою та Московщиною;
- в) Річчю Посполитою та Туреччиною.

5. Після підписання у 1648 р. миру у Мюнстері, що формально завершував Тридцятилітню війну, Річ Посполита могла розраховувати на підтримку у боротьбі з українцями свого союзника:

- а) Швеції;
- б) Данії;
- в) Австрії.

6. Влітку 1648 р. у Подністров'ї розгорнувся рух:

- а) опришків;
- б) гайдамаків;
- в) черкесів.

7. Якими були результати битви неподалік Ахматова на Уманщині?

- а) козаки разом з росіянами перемогли поляків у союзі з татарами;
- б) козаки разом з росіянами зазнали поразки від союзників поляків і татар;
- в) битва між козаками з росіянами проти поляків і татар не виявила переможців.

8. Однією з фундаментальних основ національної державної ідеї, що сформувалася в середовищі козацької еліти за часів національної революції, було:

- а) визначення кордонів України-Гетьманщини в межах Київського воеводства Речі Посполитої;
- б) генетичний зв'язок козацької державності з Київською Руссю, спадкоємність кордонів, традицій та культури княжої доби;
- в) необхідність підпорядкування української держави Московщині, присяги Великому князю Московському на вірність.

9. Загальнообов'язкові для всіх нормативні акти, що видавалися Б.Хмельницьким як главою виконавчої гілки влади, називалися:

- а) універсали;
- б) закони;
- в) розпорядження.

10. Поразка українських військ під Берестечком у червні 1651 року стала закономірним результатом:

- а) слабкості українського війська;
- б) відсутності Б.Хмельницького у розташуванні;
- в) зовнішньополітичного курсу Криму.

Тема № 6. Українські козацькі автономії XVII – XVIII століття

Період 1660-х років XVII ст. увійшов в історію України як час коли відбулося політичне дроблення державного організму козацької України. За часів гетьманування Ю. Хмельницького (1663 р.) українська козацька держава фактично розпадається на два

гетьманати – Правобережний та Лівобережний (Гетьманщина).Ця ситуація завершується у 1676 р. ліквідацією державних інституцій на Правобережжі та зреченням гетьманства П. Дорошенком. Цей період характеризується також початком громадянської війни та прагненням польського і московського урядів посилити свій вплив на українських землях, а також посиленням втручання іноземних держав у внутрішні справи України. При цьому, за умовами Вічного миру 1686 р. Правобережна Україна опинилася у складі Речі Посполитої, а Лівобережна – у складі Московського царства. Водночас поряд з Гетьманщиною на окраїнах етнічної української території продовжують існувати такі козацькі автономії як Вольності війська Запорозького та Слобідське козацтво. Згодом після ліквідації російським царом Запорозької Січі виникне Задунайська Січ (1776 - 1828) та низка «козацьких військ», що теж будуть володіти більшими або меншими автономними політичними правами.

Період з кінця XVII до початку XVIII ст. вважається часом певної стабілізації козацької держави, який на Правобережжі закінчився придушенням повстання С. Палія (1702-1704 рр.), а на Лівобережжі – початком Північної війни Росії зі Швецією (1700 р.). Важливим аспектом даної теми для студентів, є вивчення гетьманування І.Мазепи (1687 - 1708) та визначення його ролі в історії України. Єдиним гетьманом в еміграції вважається П. Орлик, який відомий своєю «Конституцією». У чому полягає історичне значення даного документу?

1700 - 1724 рр. – період експансіоністської ліквідації козацької автономії Петром I, коли російський царат запроваджує політику поступового знищення української державності. Зверніть увагу на правління гетьманів І. Скоропадського (1708 - 1722) та П. Полуботка (1722 - 1724 рр.).

Правління гетьманів від Данила Апостола (1727 р.) до К. Розумовського (1764 р.) та знищення Запорозької Січі (1775 р.) вважається часом агонії козацької держави і завершується її падінням. Прослідкуйте за етапами ліквідації української автономії.

Історичне значення Гетьманщини полягає у тому, що протягом свого існування вона була центром політичного життя всієї України, навіть зі встановленням контролю з боку Московії-Росії над життям автономії.

Література

1. Вовк О. Історія одного документу / О. Вовк // День. – 2010. - № 172-173.
2. Горобець В.М. Українська зовнішня політика після Переяслава: стратегічні сили та тактичні відступи другої половини 1655р. / В.М. Горобець // Український історичний журнал. – 2000. - № 1. – С. 32-44, № 2. – С. 58-68.
3. Крупницький Б. Гетьман Мазепа та його доба / Б.Крупницький. – К. : Україна, 2003. – 240 с.
4. Політична історія України: навч. посіб. / В.А.Греченко, В.І.Танцюра, В.В.Калініченко та ін. – К.: Академвидав, 2008. – С.128-152.
5. Уривалкін О.М. Таємниці розвідок (діяльність таємних служб на території України) / О.М. Уривалкін. – К.: КНТ, 2007. – С. 171-350.

Питання до теми № 6

1. Порівняйте умови Гадяцького та Слободищенського трактатів, їх негативні та позитивні сторони для молодого Української держави.
2. Проаналізуйте наслідки приходу до влади Івана Виговського у галузі внутрішньої політики української держави.
3. Які об'єктивні підстави дали привід українському історика Оресту Субтельному іменувати період після революції Б.Хмельницького добою „Руїни”?
4. Проаналізуйте умови Вічного миру 1686 року, підписаного між Річчю Посполитою та Московщиною.
5. Охарактеризуйте історичні обставини, що передували обранню Івана Мазепи на гетьманство у 1687 році.
6. Визначте характерні риси „Конституції прав і вольностей Війська Запорозького”, прийнятій за гетьманування Пилипа Орлика.
7. Проаналізуйте поетапне позбавлення Слобідського козачого війська його автономних прав у XVII ст. з боку Російської імперії.
8. Охарактеризуйте головні чинники, які сприяли остаточній ліквідації української автономії у 1764-1783 роках.
9. Визначте причини тимчасового уповільнення процесу російської експансії протягом 1750-1764 років.
10. Охарактеризуйте військові дії, що проводило у XVII - XVIII ст. Війська Запорозьке Низове, назвіть його найбільш відомих кошових отаманів.

Тестові завдання до теми № 6

1. Стаття про існування окремого Великого князівства Руського у складі федеративної Речі Посполитої містилася в умовах:

- а) Гадяцького трактату;
- б) Слободищенського трактату;
- в) Андрусівського перемир'я.

2. Ідея спадкового гетьманату у вигляді монархічної форми правління була відкинута завдяки приходу до влади:

- а) Івана Виговського;
- б) Данила Апостола;
- в) Кирила Розумовського.

3. Вкажіть хронологічні межі доби української Руїни за О.Субтельним:

- а) 1654-1676;
- б) 1657-1678;
- в) 1657-1686.

4. За умовами Вічного миру 1686 року Лівобережна Україна, Київщина, Запорожжя, Чернігово-Сіверська земля визнавалися такими, що перебувають у складі:

- а) Речі Посполитої;
- б) Туреччини;
- в) Московщини.

5. Гетьман Лівобережної України І.Мазепа змінив на цій посаді:

- а) Петра Дорошенка;
- б) Івана Самойловича;
- в) Пилипа Орлика.

6. За Конституцією Пилипа Орлика посада гетьмана надавала йому функції подібні до функцій:

- а) монарха з необмеженою владою;
- б) більшості з сучасних президентів;
- в) які мав Богдан Хмельницький.

7. Функції гетьмана були передані „Правлінню гетьманського уряду”, який складався з шести осіб: трьох росіян і трьох українців на чолі з князем О.Шаховським після:

- а) ув'язнення П.Полуботка;
- б) смерті Д.Апостола;
- в) коронації Петра II.

8. Кріпосне право в Україні було юридично оформлено у:

- а) 1764 році;
- б) 1775 році;
- в) 1783 році.

9. Яка подія поклала початок козацької колонізації Слобідської України?

- а) козацьке повстання 1637 – 1638 років;
- б) російсько – турецька війна 1734 – 1739 років;
- в) ліквідація Запорозької Січі в 1775 р.

10. Який з кошових отаманів Війська Запорозького низового найбільшу кількість раз обирався на цю посаду?

- а) Іван Білий;
- б) Іван Сірко;
- в) Кость Гордієнко.

Тема № 7. Українські землі у складі Австрійської та Російської імперій

У результаті трьох поділів Польщі (1772, 1793, 1795 рр.) українські землі повністю опинилися під владою Австрійської та Російської імперій. Територія Галичини, Північної Буковини перейшли до складу Австрійської імперії; Київщина, Брацлавщина, Волинь – до Російської імперії. Прослідкуйте зміни в адміністративно-територіальному устрої українських земель у складі двох імперій.

При вивченні даної теми студентам необхідно проаналізувати наслідки соціально-економічних перетворень в Галичині у результаті проведених реформ династії Габсбургів наприкінці XVIII ст. і порівняти їх із соціально-економічними змінами (за умови наявності таких) на території українських земель у складі Російської імперії.

“Соціально-політичний рух в Україні XVIII-XIX ст.” виноситься на самостійне вивчення. Необхідно врахувати, що посилення феодально-кріпосницького гніту на українських територіях призвело до появи нових форм національно-визвольної боротьби: гайдамацького руху на території Правобережжя, апогеєм якого стала Коліївщина (1768 р.) та опришківського руху. Вивчаючи форми національно-визвольної боротьби, студентам слід звернути увагу на причини виникнення, соціальний склад учасників, основні форми боротьби, наслідки та значення антифеодальної боротьби на українських землях.

Окремо заслуговує на увагу питання, пов'язане з процесом національного відродження України, який раніше розпочався на українських землях у складі Австрійської імперії. Студентам в процесі роботи над даною темою необхідно звернути увагу на: створення масонських таємних лож, декабристський рух, створення та діяльність “Руської Трійці” та Кирило-Мефодіївського товариства, а також визначити особливості процесу національного відродження на українських землях у складі Російської та Австрійської імперій.

Журнал „Основа”, що був створений В. Белозерським (1861-1862 рр.), дав поштовх до розгортання національного руху в Україні, специфічними осередками якого стали громади. У розвитку громадівського руху виділяються два етапи. Найвпливовішою серед громад на першому етапі вважається Київська громада, лідерами якої стали В. Антонович, Т. Рильський, А. Свидницький та ін. Активізація національного руху в Україні призвела до наступу реакції, наслідком чого на першому етапі став Валуєвський указ (1863р.), що забороняв видання українською мовою шкільних та релігійних видань. Другий етап розпочинається на початку 70-х рр. і пов'язаний з діяльністю київської „Старої громади”, друкованим органом якої стала газета „Киевский телеграф”. Після Емського указу (1876р.) провідні діячі київської громади виїжджають до Швейцарії і в журналі „Громада” (1878-1882рр.) намагаються узагальнити погляди громадівців та викласти програму українського руху. Визначте основні принципи, на яких базувалася зазначена програма. Також, студентам необхідно визначити програмні засади „Братерства тарасівців ” (1891-1893рр.).

Соціал-демократичний рух представлений діяльністю нелегальних марксистських гуртків, що почали створюватися у 80-90-х рр. у Катеринославі, Києві, Одесі та Харкові. У 70-80 рр. на політичну сцену виходить ліберальний рух, опорою якого були земства. Визначте особливості соціал-демократичного та ліберального рухів на українських землях.

На західноукраїнських землях суспільні рухи представлені двома течіями: „москвофілами” та народовцями. У другій половині 60-х рр. „москвофіли” відстоювали тезу про „єдиний общеруський народ” від Закарпаття до Камчатки і мали свої осередки, очолювані К. Богатирцем - на Буковині, А. Добрянським - у Закарпатті, Д. Зубрицьким та І. Наумович – у Галичині. Народовство виникає наприкінці 1861 – початку 1862 рр. як реакція частини суспільства на

пореформений період. Представники цього руху стояли на ґрунті національного самоутвердження та визнання національної єдності українців Галичини та Наддніпрянщини. Лідерами народовців стали: В. Барвінський, Ю. Романчук, Ю. Жаткович та А. Волошин. Студентам необхідно визначити основні форми діяльності народовців та москвофілів.

Вивчення даної теми необхідно завершити визначенням особливостей національно-визвольного руху наприкінці ХІХ – початку ХХ ст., пов'язаний зі створенням політичних партій. Особливу увагу необхідно звернути на діяльність, трансформацію та програмні документи: Революційної української партії (РУП), Української національної партії (УНП), Української соціалістичної партії (УСП) тощо.

Література

1. Бойко О.Д. Історія України: Посібник. / О.Д. Бойко. – К.: Академвидав, 2002. – С. 178-203.
2. Дещинський Л.Є. Історія України та її державності. Курс лекцій: Навч. посіб. / Л.Є.Дещинський. - Львів: Видавництво Національного університету “Львівська політехніка”, 2009. – 476 с.
3. Історія України: Джерельний літопис / [В.І.Червінський, М.І.Обушний, Т.Ю.Горбань, В.Є.Кругляков та ін.]; за ред. В.І.Червінського та М.І.Обушного. – К.: ДП «Дирекція ФВД», 2008. – С. 280-363.
4. Король В.Ю. Історія України: навч. посіб. / В.Ю. Король. – К.: ВЦ «Академія», 2008. – С. 138-257.
5. Михальчук П.А., Куций І.П. Нова Історія України. – Ч.П. / П.А.Михальчук, І.П. Куций. - Тернопіль, Видавництво Астон, 2007. – С. 177-369.
6. Міщиха П.І. Українське національне відродження (кінець ХІХ - початок ХХ ст.). Навчальний посібник з історії України / П.І. Міщиха. - Коломия: Інститут управління природними ресурсами, 2008. – 44 с. // Режим доступу: <http://www.twirpx.com/file/896094/>
7. Політична історія України: навч. посіб. / В.А.Греченко, В.І.Танцюра, В.В.Калініченко та ін. – К.: Академвидав, 2008. – С. 153-166.

Питання до теми № 7

1. Охарактеризуйте спроби модернізаційних реформ, здійснених

представниками династії Габсбургів на території Західної України наприкінці XVIII ст. та в XIX столітті.

2. Проаналізуйте яким чином вплинули на становище українських земель поділи Речі Посполитої.

3. Обґрунтуйте істинність (або хибність) твердження, що політика австрійського та російського урядів щодо українських земель носила колоніальний характер.

4. Охарактеризуйте становище українського селянства у першій половині XIX ст. на території Російської імперії.

5. Охарактеризуйте сутність масонського руху першої половини XIX ст.

6. Проаналізуйте програмні документи Кирило-Мефодіївського товариства.

7. Проаналізуйте соціальну структуру українського народу протягом XIX ст.

8. Які форми боротьби з національним рухом застосовувало російське самодержавство?

9. Чим було «Братство тарасівців»?

10. Проаналізуйте політичний спектр українських політичних партій та громадських організацій на початку XX ст.?

Тестові завдання до теми № 7

1. Українські землі Східної Галичини в результаті поділів Речі Посполитої потрапили до складу Австрійської імперії, де були штучно об'єднані в окремих коронний край під назвою:

- а) Царство Польське;
- б) Королівство Галиції та Лодомерії;
- в) Варшавське князівство.

2. Приєднання Київщини, Східної Волині, Поділля, Брацлавщини до Лівобережної України у складі Російської імперії відбулося у результаті:

- а) першого розподілу Речі Посполитої у 1772 році;
- б) другого розподілу Речі Посполитої у 1793 році;
- в) третього розподілу Речі Посполитої у 1795 році.

3. Найбільш масовий селянський рух українців у складі Російської імперії у дореформений період називався:

- а) Київська козаччина;
- б) Кирило-Мефодіївське товариство;

в) опришківство.

4. Роль месії у перебудові існуючого стану речей на думку представників Кирило-Мефодіївського товариства мав відіграти:

- а) український народ;
- б) російський народ;
- в) польський народ.

5. Першою пробою сил у 1833 році для членів гуртка „Руська Трійця” став рукописний збірник власних поезій та перекладів під назвою:

- а) „Син Русі”;
- б) „Зоря”;
- в) „Русалка Дністровая”.

6. Який тип модернізації був застосований у Російській імперії у середині ХІХ ст.?

- а) піонерська;
- б) органічна;
- в) наздоганяюча.

7. Терор, як головний засіб революційної боротьби, пропагувала впливова в Україні народницька організація:

- а) „Чорний переділ”;
- б) „Народна воля”;
- в) „Київська комуна”.

8. Після того як побачив світ сумнозвісний Валувський указ 1863 року вплинув на український національний рух, призвівши його до:

- а) активізації;
- б) загальмування;
- в) переходу до нелегальної діяльності.

9. Одним з реальних наслідків підписання Маніфесту 1905 року стало:

- а) суттєве розширення меж легальної діяльності;
- б) перетворення Російської імперії на конституційну монархію;
- в) зняття заборони з вживання української мови.

10. Теза про необхідність політичної самостійності України була вперше сформульована і аргументована:

- а) у 1895 р. Ю.Бачинським у книзі „Ukraina irredenta” („Україна уярмлена”);
- б) у 1902 році М.Міхновським у книзі „Самостійна Україна”;
- в) у 1905 році у Маніфесті, підписаному Миколою ІІ.

Тема № 8. Українська революція (1917 – 1921 рр.)

Українська революція відкриває новітній період в історії України, який називається національно-визвольними змаганнями. Передумовою української революції стала Лютнева буржуазно-демократична революція в Росії, у результаті якої відбулося повалення самодержавства та були створені Ради робітничих та селянських депутатів й Тимчасовий уряд. В Україні за ініціативи українських політичних сил 4 березня 1917 р. було створено Українську Центральну Раду, головою якої обрано М. Грушевського. У діяльності ЦР, науковці виділяють два періоди – автономістський (березень – листопад 1917 р.) та самостійницький (грудень-квітень 1917 р.). Оскільки більшість у ЦР становили автономісти, у травні 1917 р. починається переговорний процес з представниками Тимчасового уряду. Не зважаючи на той факт, що Тимчасовий уряд відмовив у наданні Україні автономного статусу, 10 червня 1917 р. ЦР прийняла I універсал - проголошення автономії України. I універсал не був визнаний урядом Росії. Результатом компромісних пошуків між ЦР та Тимчасовим урядом став II універсал (3 липня 1917 р.). При подальшому вивченні теми, необхідно відзначити наслідки II універсалу як в Україні, так і в Росії: повстання полку ім. П. Полуботка, липнева криза в Росії, Тимчасова інструкція Генеральному секретаріату (4 серпня 1917 р.), переслідування у вересні 1917 р. міністром юстиції Керенським представників ЦР.

Після Жовтневого перевороту в Росії та встановлення влади більшовиків, ЦР проголошує III універсал (7 листопада 1917 р.) про створення УНР у складі оновленої Російської держави. При вивченні подальших подій листопада-грудня 1917р., студентам необхідно з'ясувати причини першої радянсько-української війни (ультиматум РНК ЦР від 4 грудня 1917 р.).

Середина грудня 1917 р. пов'язана з початком переговорів у Брест-Литовському між Німеччиною та Австрією з одного боку, та країнами Антанти – з іншого. Необхідно звернути увагу на обставини, в яких відбувалися переговори, участь у них делегації ЦР, протистояння між російською та українською делегаціями, причини прийняття IV універсалу (9 січня 1918 р.), завершення першої радянсько-української війни (повстання на заводі «Арсенал», бій під Крутами).

Підписання Брест-Литовського договору 27 січня 1918 р. між Україною та Німеччиною і Австрією, стало фактично початком падіння ЦР, що закінчилося гетьманським переворотом 29 квітня 1918р.

Вивчаючи дану тему, необхідно відзначити, що боротьба за збереження державної незалежності протягом 1918-1920 рр. пройшла 2 етапи:

1. 29 квітня – 14 грудня 1918 р. – період діяльності Української держави П. Скоропадського;
2. 14 грудня 1918 р. – 20 листопада 1920 р. – період Директорії УНР.

Не виконавши умови Брест-Литовського мирного договору щодо поставки продовольчих товарів до Німеччини та Австро-Угорщини, українські землі були поступово окуповані німецько-австрійськими військами. 29 квітня 1918р. за підтримки військового командування відбулося встановлення гетьманської влади на чолі з П. Скоропадським. На сьогоднішній день багато істориків погоджуються з тим фактом, що незважаючи на вузьку соціальну базу гетьманату, період перебування П. Скоропадського при владі, став періодом економічного підйому України. Особливу увагу необхідно звернути на військову, аграрну, промислову, культурно-освітню напрямки діяльності Гетьманату. Заслуговує на увагу аграрна політика гетьмана, вивчення якої допоможе з'ясувати, на яку соціальну верству вона була розрахована і як зустріло українське суспільство земельний закон Гетьманського уряду. За невеликий період існування Гетьманщини (7,5 місяців), уряду так і не вдалося створити власної української армії, звільнитися від повної залежності від окупантів. Орієнтація гетьмана на великих промисловців, землевласників, відновлення права приватної власності, репресії проти робітників, повернення поміщикам землі викликали невдоволення й опір Гетьманщині в переважній частині населення України.

14 грудня 1918 р. до влади прийшла Директорія, яка відновила діяльність УНР. Важливо відзначити, що політичний курс нового уряду не був послідовним, що виявилось, перш за все, в аграрній політиці, яка привела до невдоволення як селян, так і поміщиків. Директорія змушена була здійснювати свою програму в умовах громадянської війни, анархії. У 1919 р. на території України знаходилось шість ворогуючих армій.

Вивчаючи історію України періоду громадянської війни та

інтервенції, студентам необхідно звернути увагу на діяльність повстанських підрозділів Н. Махна та органів Радянської влади в Україні, Директорія через страх перед переважаючими воєнними силами Радянської Росії робила ставку то на війська Антанти, то на армію Денікіна, то на Польщу. 20 листопада 1920 р. Симон Петлюра розпустив Директорію. Натомість українські повстанці продовжували партизанські дії проти комуністичної влади до літа 1923 року.

Література

1. Бойко О.Д. - Зміна урядів та урядової політики Директорії УНР у 1919 р. / О.Д. Бойко // Український історичний журнал. – 2009. – № 6. – С. 35-47.
2. Верстюк В.Ф. Українська Центральна Рада: період становлення / В.Ф.Верстюк // Український історичний журнал. – 2007. – № 2. – С. 23-46.
3. Єфіменко Г. Г. - Більшовицький центр і радянська Україна: економічні аспекти національної політики Кремля у 1917 - 1925 рр. / Г. Г. Єфіменко // Український історичний журнал. – 2009. – № 2. – С. 96-109.
4. Кульчицький С. Анатомія революції: міфи і дійсність. 1917 рік у нашій історії / С. Кульчицький // День. – 2012.- № 38-39.
5. Нариси історії української революції 1917–1921 років / Ред. кол.: В.А.Смолій (голова). - К.: НВП «Видавництво “Наукова думка” НАН України», 2011. – Кн. 1. – С. 89-250 // Режим доступу: <http://histans.com/LiberUA/978-966-00-1145-8/978-966-00-1145-8.pdf>
6. Політична історія України: навч. посіб. / В.А.Греченко, В.І.Танцюра, В.В.Калініченко. – К.: Академвидав, 2008. – С. 216-231.
7. Терещенко Ю.І. - Гетьманат Павла Скоропадського як прояв консервативної революції / Ю.І. Терещенко // Український історичний журнал. – 2008. – № 4. – С. 19-37.
8. Яневський Д.Б. Політичні системи України 1917-1920 років: спроби творення і причини поразки / Д.Б.Яневський. — К.: Дух і літера, 2003. — 767 с.

Питання до теми № 8

1. Проаналізуйте склад і спрямованість політичних партій, що взяли участь у створенні Центральної Ради.

2. Проаналізуйте обставини першого встановлення радянської влади в Україні.

3. Охарактеризуйте життєвий шлях і політичну діяльність Володимира Винниченка.

4. Охарактеризуйте процес переговорів у Брест-Литовську, що розпочалися наприкінці 1917 року; дайте оцінку позиції української делегації.

5. Охарактеризуйте ситуацію, що склалася в збройних силах УНР на початку і особливо у березні місяці 1918 року.

6. Проаналізуйте військові дії Червоної армії проти військ Врангеля і Н. Махна у 1920 - 1921 роках.

7. Проаналізуйте діяльність армії А. Денікіна на території України, дайте оцінку його політичної платформи.

8. Проаналізуйте обставини невійськового характеру, які ослаблювали військову могутність української армії.

9. Охарактеризуйте повстанський рух на території України в цілому, та територій Запорізької обл. протягом громадянської війни.

10. Проаналізуйте основні характерні риси політики „воєнного комунізму”.

Тестові завдання до теми № 8

1. Головну роль у створенні та діяльності Української Центральної Ради відіграли:

а) Українська партія соціалістів-революціонерів (П. Христюк, М. Шаповал), Українська соціал-демократична партія (В.Винниченко, С.Петлюра), Українська партія соціалістів-федералістів (Д.Дорошенко, С.Єфремов);

б) Революційна українська партія (Д. Антонович, М. Русов), Українська національна партія (М.Міхновський), Українська демократично-радикальна партія (Є. Чикаленко, Б. Грінченко);

в) Українська хліборобсько-християнська партія (П.Скоропадський, Д.Дорошенко), Греко-Католицький центр (А.Шептицький), Українське національно-демократичне об'єднання (Д.Левицький, С.Баран).

2. Каталізатором різкого погіршення відносин включно до військового протистояння між УНР та Радянською Росією наприкінці 1917 - на початку 1918 року стало:

а) оголошення УНР війни Радянській Росії;

- б) ультиматум Раднаркому Росії на адресу УНР;
 - в) втручання у двосторонні відносини третьої країни – Польщі.
3. Всеукраїнський з'їзд рад, що проголосив встановлення радянської влади в УНР та обрав виконавчий комітет рад України, відбувся у:
- а) Харкові 7-8 листопада 1917 року;
 - б) Києві 4 грудня 1917 року;
 - в) Харкові 11-12 грудня 1917 року.
4. Форпостом більшовизму в Україні у 1917 році було місто:
- а) Київ;
 - б) Катеринослав;
 - в) Харків.
5. Делегацію України на переговорах у Брест-Литовську очолив тодішній голова Ради Народних Міністрів і міністр закордонних справ УНР:
- а) В.Голубович;
 - б) С.Петлюра;
 - в) В.Винниченко.
6. Коли в Україні фактично завершилася громадянська війна?
- а) наприкінці 1919 року;
 - б) на початку 1920 року;
 - в) наприкінці 1920 року.
7. Союз, укладений між С.Петлюрою та Ю.Піلسудським, що дав початок радянсько-польській війні, називають:
- а) країно-польським альянсом;
 - б) галицько-польською угодою;
 - в) Варшавським договором.
8. Якою була чисельність українських збройних сил під проводом С.Петлюри на початку серпня 1919 року?
- а) близько 20 тис.;
 - б) близько 40 тис.;
 - в) близько 80 тис.
9. Найпотужнішою течією повстансько-партизанського руху була армія під керівництвом:
- а) Нестора Махна;
 - б) Н.Григор'єва;
 - в) Г.Зеленого.
10. Націоналізація підприємств, заборона свободи торгівлі,

згортання грошового обігу, карткова система, продовольча розкладка – це все є характерними рисами:

- а) політики „воєнного комунізму”;
- б) нової економічної політики;
- в) політики „великого стрибку”.

Тема № 9. УСРР в міжвоєнний період (1921 – 1939 рр.)

В 1921 році стає зрозумілим що політика „воєнного комунізму” не дала очікуваних результатів для більшовиків, і була замінена новою економічною політикою (НЕП) – 1921-1928 рр., що мала підвищити зацікавленість у результатах своєї праці, перш за все, селянства. Продрозкладка була замінена продподатком, у промисловості відбувся процес денаціоналізації середніх та дрібних підприємств, вводилися товарно-грошові відносини.

У 1919 р. УСРР мала статус формально незалежної держави. Процес позбавлення Україною статусу незалежної держави розпочався з підписання договорів України з Росією протягом 1920-1921 рр. про військове та господарське співробітництво, що супроводжувалося, в свою чергу, об’єднанням основних наркоматів. Зверніть увагу на плани створення Радянського Союзу:

„автономізації” Й. Сталіна та план „договірної федерації” В. Леніна. В основу створення Радянського Союзу було покладено план Й. Сталіна. Юридичне позбавлення Україною незалежності відбулося підписанням договору про створення Радянського Союзу (30 грудня 1922р.) та прийняттям Конституції України в травні 1925 р.

Серед першочергових завдань новоутвореної держави СРСР постало питання підвищення обороноздатності країни. З цією метою у 1925р. радянським керівництвом прийнято курс на індустріалізацію. При вивченні питання необхідно визначити етапи, особливості та наслідки, як позитивні, так і негативні.

Однією зі складових політичного курсу більшовиків щодо культурного розвитку країн, які опинилися у складі Радянського Союзу (Росія, Білорусія, Україна, країни Закавказької республіки) стала політика коренізації, яка в Україні отримала назву політики українізації. Мета політики коренізації – надання формально

національно-територіальної автономії націям у складі СРСР, а також підготувати партійну еліту з представників корінної національності. Не слід забувати також і про міжнародний аспект запровадження політики коренізації. При розгляді політики українізації необхідно проаналізувати діяльність М. Скрипника, О. Шумського, М. Хвильового та оцінити їх вагомий внесок у процесі запровадження українізації. Завершуючи вивчення політики українізації, студентам необхідно визначити причини і час її згорання.

Середина 20-х рр. XX ст. супроводжується узурпацією влади Й. Сталіним та формуванням тоталітарного режиму в СРСР. Прослідкуйте процес приходу до влади Й. Сталіна і визначте ознаки тоталітарного режиму в СРСР.

30-ті рр. увійшли в історію як період сталінських репресій, спрямованих проти української інтелігенції, наслідком яких стало фактичне її винищення. Важливим аспектом при вивченні даної теми є виділення етапів репресій, причин та їх наслідків для України.

Політика сталінського керівництва на селі супроводжувалася прийнятим у 1927 р. курсом на колективізацію сільського господарства. Серед причин запропонованої політики колективізації необхідно відзначити: необхідність у коштах для індустріалізації, встановлення цілковитого контролю над селянством шляхом створення колгоспної системи, зробити „зрівнялівку” серед селян, як наслідок розкуркулення. Визначте етапи та особливості колективізації. Однією з найтрагічніших сторінок початку 30-х рр., як один з наслідків запровадженої політики колективізації став голодомор 1932-1933 рр., що визнано відповідно до указу президента України № 1544 від 4 листопада 2005 р. геноцидом проти українського народу.

Література

1. Греченко В.А., Ярмиш О.Н. Україна у добу раннього тоталітаризму (20-ті роки XX ст.). - Харків: Вид-во НУВС, 2001 / В.А. Греченко, О.Н. Ярмиш // Режим доступу: <http://pravoznavec.com.ua/books/248/21/#chlist>
2. Голодомор 1932-1933: запорізький вимір. – Запоріжжя: Просвіта, 2008. – С. 23-173 // Режим доступу: http://www.archives.gov.ua/Archives/Reestr/Zaporizkij_vymir.pdf
3. Грабовський С. Сталінська міфологія «об'єднання України» / С.

Грабовський // День. – 2013. - № 42-43.

4. Єфіменко Г. - Статус УСРР та її взаємовідносини з РСФРР: довгий 1920 рік. Монографія / Г. Єфіменко. - К.: Інститут історії України, 2012. – С. 251-314.

5. Кульчицький С.В. - Голодомор 1932-1933 рр.: механізми сталінського терору / С.В.Кульчицький // Український історичний журнал. – 2007. – № 4. – С. 4-26.

6. Лазарович М.В. Історія України: навч. посіб. / М.В. Лазарович. – К.: Знання, 2011. – С. 391-405.

7. “Українізація” 1920–30-х років: передумови, здобутки, уроки / Відп. ред. В. А. Смолій. – К.: Інститут історії України, 2003 // Режим доступу: <http://histans.com/LiberUA/966-02-2897-X/966-02-2897-X.pdf>

8. Шаповал Ю.І. - Справа "Спілки визволення України": погляд із відстані 75 років / Ю.І. Шаповал // Український історичний журнал. – 2005. – № 3. – С. 132-143.

Питання до теми № 9

1. Охарактеризуйте процес втрати Україною незалежності протягом 1920-1922 років.

2. Проаналізуйте складові частини курсу більшовиків стосовно культурного розвитку у 20-30-х роках ХХ ст.

3. Охарактеризуйте процес встановлення в Радянському Союзі і, зокрема, в Україні однопартійної системи.

4. Поміркуйте, для чого були проведені „чистки” серед членів правлячої партії у 1930-х роках.

5. З’ясуйте хронологічні межі нової економічної політики.

6. Охарактеризуйте процес «сталінської» індустріалізації.

7. Розкрийте зміст політики колективізації сільського господарства.

8. З’ясуйте наслідки колективізації.

9. Чому голод 1932-1933-х рр. називають голодомором? Відповідь обґрунтуйте.

10. Визначте причини голодомору в Україні в 1932-1933 рр.

Тестові завдання до теми № 9

1. Остаточна ліквідація державного суверенітету УСРР пов’язана з:

а) закінченням громадянської війни та інтервенції;

б) прийняттям декларації про утворення Союзу РСР і союзним договором 1922 року;

в) затвердженням тексту Конституції УСРР ІХ Всеукраїнським з'їздом Рад у травні 1925 року.

2. Яким чином політика коренізації могла вплинути на геополітичні фактори у міжвоєнній Європі?

а) вона створювала сприятливий імідж для радянської влади як захисника інтересів неросійських народів;

б) вона залучала до співпраці у національному питанні широкі верстви населення сусідніх територій Польщі та Чехословаччини;

в) вона зміцнювала обороноздатність країни Рад, формувала ідеологічну основу для розв'язування нової війни.

3. Хронологічними межами політики українізації є період:

а) 1923-1938 рр.;

б) 1925-1928 рр.;

в) 1932-1937 рр.

4. С.Єфремова, В.Чехівського, А.Ніковського та інших, усього 45 осіб, було репресовано у 1930 році у справі:

а) Спілки визволення України;

б) Українського національного центру;

в) Української військової організації.

5. Хронологічними межами нової економічної політики є період:

а) 1921-1928/9;

б) 1922-1929/30;

в) 1925-1934/5.

6. Повернення до ринкових відносин в економіці сприймалося більшістю партійців як:

а) суттєвий здобуток радянської влади;

б) кризовий стан в економіці;

в) ганебний відступ перед капіталізмом.

7. Курс на індустріалізацію було прийнято на:

а) ІХ з'їзді КП(б)У в 1925 р.;

б) Х з'їзді КП(б)У в 1926 р.;

в) ХІ з'їзді КП(б)У в 1927 р.

8. Хронологічними межами першого п'ятирічного плану було затверджено:

а) 1926/1927 -1930/1931 рр.;

б) 1928/1929-1932/1933 рр.;

в) 1930/1931-1935/1936 рр.

9. Курс на колективізацію був прийнятий у:

а) 1925 р.;

б) 1926 р.;

в) 1927 р.

10. Хронологічні межі голодомору, що відбувся на початку 30-х рр., охоплюють:

а) 1931-1932 рр.;

б) 1931-1933 рр.;

в) 1932-1933 рр.

Тема № 10. Західноукраїнські землі між двома світовими війнами (1918 – 1939 рр.)

Після припинення існування ЗУНР доля західноукраїнських земель була вирішена на Паризькій мирній конференції у 1919 р., за рішенням якої західноукраїнські землі опинилися у складі Польщі, Румунії та Чехословаччини. З'ясуйте, які території Західної України за рішеннями конференції увійшли до складу зазначених країн.

Науковці виділяють декілька етапів польської політики в українському питанні: етап „невизначеності” (1919-1923), „тиску” (1923-1926), та „пошуку компромісу” (1926-1937). При вивченні політики польського уряду щодо українських земель необхідно визначити особливості та наслідки кожного етапу для українців. Особливу увагу необхідно звернути на роль греко-католицької церкви як вагомого чинника суспільного життя та діяльність одного з провідних її діячів А. Шептицького.

Кожна з держав мала на меті перетворити українські території на аграрно-сировинні додатки, тому, порівнюючи становище західноукраїнських земель у складі трьох держав, найбільш жорстоким був режим, встановлений на українських землях під владою Румунії, що супроводжувався терором і військовим станом. Помірковану політику щодо українців здійснювала Чехословаччина, про що свідчить існування на території Закарпаття близько 30 політичних партій.

Важливим аспектом даної теми для студентів є вивчення особливостей створення, програмових засад та діяльності політичних партій: УНДО, УСРП, КПЗУ, ОУН та ін.

Література

1. Білоцерківський В. Я. Історія України. Навчальний посібник. - К.: Центр учбової літератури, 2007. - С. 396-414 / В. Я. Білоцерківський // Режим доступу: <http://www.info-library.com.ua/books-book-76.html>
2. Будич П. Заради єдності: приклад А. Шептицького, І. Огієнко і Х. Кононенко / П. Будич // День. – 2013. - № 8-9.
3. Васюта І.К. Національно-визвольний рух в Західній Україні (1918 – 1939) / І.К. Васюта // Український історичний журнал. – 2001. - № 5. – С. 22-42.
4. Посівнич М. Воєнно-політична діяльність ОУН в 1929-1939 роках / М. Посівнич. - Львів: Афіша, 2010. - 368 с.
5. Скакун Р. Пацифікація: Польські репресії 1930 року в Галичині / Р. Скакун. – Львів: Видавництво Українського католицького університету, 2012. – 172 с.

Питання до теми № 10

1. Охарактеризуйте стан західноукраїнських земель на початку 1920-х рр.
2. Як вирішувалося українське питання у польському сеймі?
3. Дайте коротку характеристику становища західноукраїнських земель у складі Польщі.
4. Проаналізуйте політику Ю.Пілсудського щодо українських земель.
5. Порівняйте становище західноукраїнських земель під владою Польщі та становище західноукраїнських земель під владою Румунії.
6. Охарактеризуйте політику Румунії на українських землях у промисловості та сільському господарстві.
7. Охарактеризуйте політичний рух на українських землях під владою Румунії.
8. Дайте характеристику становищу українських земель у складі Чехословаччини.
9. Яким чином українські землі опинилися під владою Чехословаччини?
10. У чому проявилася поміркована політика Чехословаччини щодо українських земель?

Тестові завдання до теми № 10

1. Територія західноукраїнських земель на початку 1920-х рр. була розподілена між:

- а) Польщею, Румунією, Чехословаччиною;
- б) Польщею, Угорщиною, Чехословаччиною;
- в) Угорщиною, Чехословаччиною, Румунією.

2. Які землі увійшли до складу Польщі на початку 1920-х рр.

- а) Західна Галичина та Східне Поділля;
- б) Східна Галичина та Західна Волинь;
- в) Східна Волинь та Буковина.

3. В якому році Ю.Пілсудський приходить до влади в Польщі?

- а) у 1924 р.;
- б) у 1925 р.;
- в) у 1926 р.

4. Період перебування при владі Ю.Пілсудського при владі у Польщі називався:

- а) період „невизначеності”;
- б) період „тиску”;
- в) період „пошуку компромісу”.

5. Під владою Румунії опинилися такі українські території, як:

- а) Галичина, Волинь, Поділля;
- б) Північна Буковина та частина Бессарабії;
- в) Закарпаття та частина Буковини.

6. Панування Румунії в українських землях поділяється на такі періоди:

- а) „санації”, лібералізації, реакції;
- б) тиску та реакції;
- в) реакції та лібералізації.

7. На території Буковини діяли три основні політичні формування:

а) Комуністична партія Західної України, Організація українських націоналістів, Українське національно-демократичне об’єднання;

б) Комуністична партія Буковини, Українська національна партія, „революційний” або націоналістичний табір;

в) Організація українських націоналістів, Комуністична партія Буковини, Революційна українська партія.

8. Американську Народну Раду карпатських русинів очолив:

- а) Г.Жаткович;
- б) В.Залозецький;

в) О.Зибачевський.

9. Тріанонський мирний договір, згідно з яким Закарпаття приєднувалося до Чехословаччини під назвою „Підкарпатська Русь”, було підписано:

а) у червні 1920 р.;

б) у вересні 1921 р.;

в) у травні 1922 р.

10. У міжвоєнний період на території Закарпаття діяло:

а) понад 10;

б) близько 20;

в) майже 30 політичних партій, що репрезентували широкий спектр поглядів на суспільний розвиток.

Тема № 11. Україна у Другій світовій війні (1939 - 1945 рр.)

Хронологічні межі Другої світової війни – 1 вересня 1939 року - 2 вересня 1945 рр., хронологічні межі Великої вітчизняної або радянсько-німецької війни – 22 червня 1941 - 9 травня 1945 рр. Напередодні Другої світової війни Україна входила до сфери інтересів багатьох країн: по-перше, країни, між якими були розподілені території українських земель, по-друге, країни – творці Версальсько-Вашингтонської системи, по-третє, Німеччина, Італія та Угорщина.

З метою розширення „життєвого простору”, Україна розглядалася нацистським керівництвом як приваблива родюча територія, яку можна перетворити у майбутньому на аграрно-сировинний додаток III Рейху.

23 серпня 1939 р. був підписаний між Німеччиною та СРСР договір про ненапад строком на 10 років, який увійшов в історію як пакт Молотова-Ріббентропа. З нападом Німеччини на Польщу 1 вересня 1939 р., 17 вересня 1939 р. починається окупація радянськими військами території західноукраїнських земель. 28 вересня 1939 р. підписано радянсько-німецький договір про дружбу, що містив таємний протокол про розмежування сфер впливу між двома державами.

З початком радянсько-німецької війни 22 червня 1941 р. на

окупованій території було встановлено окупаційний режим - „новий порядок”. Українські землі опинилися розподіленими між чотирма окупаційними зонами: Генерал-губернаторство, рейхскомісаріат „Україна” (13 областей України), Трансністрія та зона військової окупації. Необхідно виділити етапи II світової війни та з’ясувати причини поразки радянської армії на початковому етапі війни.

На території України діяли два напрямки Руху Опору: націоналістичний (ОУН-УПА) та радянський партизанський. При вивченні даного питання необхідно виділити особливості та відмінності, провідних діячів, а також роль кожного з напрямків Руху Опору в період війни.

Підкреслимо, що 1944 р. став роком остаточного визволення українських земель від німецьких окупантів. Не менш важливим аспектом даної теми є аналіз та узагальнення фактів й подій, пов’язаних з визволенням українських земель, та їх об’єктивна оцінка.

Література

1. Боровик М.А., Патриляк І.К. Україна в роки Другої світової війни: спроба нового концептуального погляду / М.А.Боровик, І.К. Патриляк. - Ніжин, Видавець ПП Лисенко П.П, 2010 // Режим доступу: <http://www.ex.ua/19894271>

2. Запорізький рахунок Великій війні. 1939-1945 / Ф.Г. Турченко, В.М. Мороко, О.Ф. Щтейнле, В. С. Орлянський [та ін.]; Ф.Г. Турченко [наук.ред.]. – Запоріжжя: Просвіта, 2013 // Режим доступу: <http://toloka.hurtom.com/viewtopic.php?t=50638>

2. Україна в Другій світовій війні: погляд з XXI століття. Історичні нариси / Ред. кол.: В. А. Смолій (голова колегії), Г. В. Боряк, Ю. А. Левенець, В. М. Литвин, О. Є. Лисенко (відп. ред.), О. С. Онищенко, О. П. Реєнт, П. Т. Тронько; Рецензенти: О. С. Рубльов, В. Ф. Шевченко. НАН України. Інститут історії України. - Кн. 1-2. - К.: НВП "Видавництво "Наукова думка, НАН України", 2011 // Режим доступу: <http://www.history.org.ua/?litera&kat=5&id=7095>

4. Україна у Другій світовій війні: джерела та інтерпретації (до 65-річчя Великої Перемоги). Матеріали міжнародної наукової конференції / Ред. рада: Литвин В.М., Смолій В.А., Гінзбург О.П.; Ред. колегія: Карпов В.В., Ковальчук І.П., Легасова Л.В. (відп. ред.), Лисенко О.Є. (наук. ред.). – К.: Вид-во “Аеростат”, 2011. – С. 328-666.

5. Швець В. Рабство ХХ століття. Українське село у Другій

світовій війні / В. Швець // День. – 2013. - № 110-111.

Питання до теми № 11

1. З'ясуйте хронологічні межі Другої світової і Великої Вітчизняної війн. Як вони співвідносяться?
2. Як вирішувалося українське питання різними європейськими країнами напередодні Другої світової війни?
3. Розкрийте зміст пакту Молотова-Ріббентропа.
4. Як ви вважаєте, чи можна вважати входження західноукраїнських земель до складу СРСР окупацією цих територій радянською владою? Відповідь обґрунтуйте.
5. Чи можна вважати радянсько-німецький договір про дружбу і кордон від 28 вересня 1939 р. договором про розмежування сфер впливу між Німеччиною та СРСР?
6. Розкрийте зміст плану нападу Німеччини на Радянський Союз.
7. Визначте основні причини поразки радянської армії на початковому етапі війни.
8. Визначте місце України у планах нацистів.
9. Які плани були розроблені нацистською Німеччиною щодо експлуатації окупованої території України.
10. Дайте характеристику окупаційному режиму на території України.
11. Дайте характеристику партизанського руху на окупованій території.
12. Охарактеризуйте ідеологічні засади провідників руху ОУН-УПА.
13. Визначте основні етапи визволення України від німців.
14. Визначте основні етапи Другої світової війни.
15. Проаналізуйте наслідки Другої світової війни для України.

Тестові завдання до теми № 11

1. Хронологічними межами Другої світової війни є період:
 - а) 1 вересня 1939 року – 2 вересня 1945 року;
 - б) 22 червня 1941 року – 9 травня 1945 року;
 - в) 1 вересня 1939 року – 9 травня 1945 року.
2. Які країни були зацікавлені у вирішенні українського питання напередодні Другої світової війни?

а) СРСР, Польща, Румунія, Чехословаччина, Англія, Франція, США, Німеччина;

б) Чехословаччина, Англія, Франція, Італія, Бельгія, Люксембург, СРСР, Німеччина;

в) Чехословаччина, Румунія, СРСР, Франція, США, Німеччина, Іспанія, Португалія.

3. Пакт Молотова-Ріббентропа було підписано:

а) 15 березня 1939 р.;

б) 23 серпня 1939 р.;

в) 30 серпня 1939 р.

4. Радянські війська ввійшли на територію Західної України:

а) 17 вересня 1939 р.;

б) 1 вересня 1939 р.;

в) 30 вересня 1939 р.

5. Розмежування сфер впливу між Німеччиною та СРСР відповідно до радянсько-німецького договору від 28 вересня 1939 р. відбувалося за:

а) „лінією Керзона”;

б) „лінією Сталіна”;

в) „лінією Молотова”.

6. План нападу Німеччини на Радянський Союз від 18 грудня 1940 р. називався:

а) план „Ост”;

б) план „Ольденбург”;

в) план „Барбароса”.

7. Оберіть з поданих причин ту, яку не можна вважати основною у невдачах радянської армії на початковому етапі Великої Вітчизняної війни:

а) масові репресії проти вищого армійського командування напередодні війни;

б) відсутність надійних союзників, міжнародна ізоляція СРСР;

в) грамотність зі стратегічної точки зору гітлерівського плану „Барбароса”.

8. Міністерство східних окупованих територій очолював:

а) Г.Гімлер;

б) А.Розенберг;

в) Г.Герінг;

9. Як називався штаб, який відповідав за виконання економічної

частини плану „Барбароса”?

- а) „Ольденбург”;
- б) „Зелений штаб”;
- в) „Північ”.

10. Основна територія окупованої України увійшла до складу:

- а) Генеральної Губернії;
- б) Трансністрії;
- в) рейхскомісаріату „Україна”.

11. Однією з найбільш дієвих форм партизанської боротьби, що насправді значно допомагала радянській армії, була:

- а) „рейкова війна”;
- б) масові винищення українських поліцаїв;
- в) поодинокі військові операції у тилу ворога.

12. За відновлення самостійної Української держави на початку радянсько-німецької війни виступали:

- а) партизани;
- б) А.Гітлер;
- в) представники ОУН.

13. Визволення Правобережної України та Криму було забезпечено перемогою у січні-лютому 1944 р. радянської армії під:

- а) Курськом;
- б) Корсунем-Шевченківським;
- в) Бровами.

14. З якої битви починається Корінний перелом у ході радянсько-німецької війни починається з:

- а) Сталінградської битви;
- б) битви під Москвою;
- в) форсування Дніпра.

15. Домовленість між Й.Сталіним, У.Черчиллем та Ф.Д.Рузвельтом щодо створення Організації об’єднаних націй була досягнута у ході конференції у:

- а) Ялті;
- б) Тегерані;
- в) Потсдамі.

Тема № 12. Суспільно-політичне життя України у період другої половини 40-х – на початку 80-х рр. XX ст.

Суспільно-політичне життя в другій половині 40-х рр. мало свої особливості, пов'язані, перш за все, з відбудовчим процесом народного господарства, голодом 1946-1947 рр., процесами демобілізації, реевакуації та репатріації, а також з поверненням морально-психологічного пресингу сталінської бюрократичної системи. Особливе недовір'я в партійних органах викликали люди інтелектуальної праці. Представники художньої інтелігенції, які розробляли у своїй творчості патріотичну тематику, звинувачувалися в націоналізмі, а ті, хто орієнтувався на інтернаціональні сюжети – в космополітизмі. Важливо зупинитися і на проявах підозрливості та нетерпимості щодо всього населення, яке перебувало під окупацією, особливо українців.

Після смерті Сталіна в 1953 р. та з приходом до влади М. Хрущова (1953-1964 рр.), починається період лібералізації суспільного життя або хрущовської „відлиги”. Початком став XX з'їзд КПРС у лютому 1956 р., присвячений розвінчанню культу особи Сталіна. Період правління М. Хрущова характеризується спробами реформування економіки, як у промисловості, так і сільському господарстві, що мав значні здобутки, а також і певні недоліки, які необхідно проаналізувати.

Наступний період увійшов в історію як період застою и пов'язаний з правлінням Л. Брежнєва (1964-1982 рр.). Характерними ознаками даного періоду стали: крайній консерватизм, курс на збереження у незмінному вигляді існуючого режиму, а також побудова „розвиненого” соціалізму, у результаті чого з'явилися кризові явища в економіці. Не менш важливим аспектом даної теми є виникнення опозиційного руху існуючому режиму, що мав декілька напрямків, яких саме - студентам необхідно з'ясувати.

Література

1. Гісем О.В. Історія України: Довідник / О.В. Гісем. – Х.: Вид-во «Ранок», 2009. – С. 385-425.
2. Даниленко В. - Політичні зміни в СРСР і Україні в період

хрущовської „відлиги” // Україна ХХ ст.: Культура, ідеологія, політика: Зб. ст. – Вип. 14. – К., Ін-т історії України, 2008 // Режим доступу: <http://histans.com/JournALL/xxx/14/1.pdf>

3. Захаров Б. Нарис історії дисидентського руху в Україні (1956-1987) / Харківська правозахисна група. — Харків: "Фоліо", 2003. — С. 58-118.

4. Історія України: Навчально-методичний посібник для семінарських занять / За ред. В.М.Литвина. — К.: Знання, 2006. — С. 422-463.

5. Литвин В.М. Історія України. Підручник / В.М. Литвин. — К., НВП «Видавництво «Наукова думка» НАН України, 2010. — С. 595-688.

Питання до теми № 12

1. Охарактеризуйте процес повоєнних адміністративно-територіальних змін стосовно українських територій.

2. Проаналізуйте зовнішньополітичну діяльність УРСР у повоєнний період.

3. Проаналізуйте причини голоду 1947 року, чи можна було його уникнути?

4. Охарактеризуйте боротьбу ОУН-УПА з радянською репресивною машиною.

5. Які процеси відбуваються у царині української культури у повоєнне десятиліття?

6. Охарактеризуйте ідеологічні процеси, що відбувалися в цілому в СРСР та в Україні, зокрема, після смерті Й.Сталіна.

7. Охарактеризуйте причини виникнення дисидентського руху в Україні в середині 50-х років, з'ясуйте форми боротьби дисидентів з радянською владою.

8. Які форми русифікації застосовувалися радянською владою у 60-х роках ХХ ст.

9. Визначте хронологічні рамки перебування при владі в СРСР Перших (Генеральних) Секретарів КППС і КПУ від смерті Сталіна до Горбачова.

10. Визначте характерні риси курсу радянської влади на „стабілізацію” (а фактично консервацію існуючого режиму) наприкінці 60-х у 1970-ті роки.

11. Охарактеризуйте процес ротації вищих керівних кадрів в УРСР на початку перебування В.Щербицького при владі.

12. Охарактеризуйте три основні течії дисидентського руху, що існував в УРСР у 70-х роках.
13. Визначте основні складові „перебудови”.
14. Поміркуйте, які саме причини призвели до розвалу СРСР?
15. Дайте характеристику політичній діяльності М.С. Горбачова.

Тестові завдання до теми № 12

1. Підписання радянсько-румунського договору, за яким Румунія визнала право УРСР на Північну Буковину, Хотинщину, Ізмаїльщину, тобто юридичну фіксацію кордонів, встановлених в червні 1940 року, відбулося:

- а) 9 травня 1945 року;
- б) 10 лютого 1947 року;
- в) 1 січня 1951 року.

2. Яким чином відреагувало Міністерство закордонних справ УРСР на пропозиції урядів Англії (1947р.) та Судану (1956р.) щодо встановлення прямих дипломатичних відносин з Україною:

- а) створило делегації, які згодом підписали двосторонні угоди між УРСР з Англією і Суданом;
- б) розпочало процес переговорів, який закінчився підписанням угод між СРСР з Англією та Суданом;
- в) залишило ці пропозиції без відповіді.

3. Основні осередки голодуючих у 1946-1947 роках розташовувалися у:

- а) 16 східних областях УРСР, а також Ізмаїльській та Чернівецькій областях;
- б) 5 північних областях, а також у Львівській, Станіславській та Закарпатській областях;
- в) 8 центральних, а також в Одеській і Херсонській областях.

4. На початку 1947 року ОУН і командування УПА переходять до нової тактики:

- а) широкої повстанської боротьби;
- б) партизанської боротьби;
- в) переговорів з урядами західних країн щодо матеріальної підтримки ОУН-УПА.

5. Кампанія морально-політичного тиску на суспільство , інспірована у 1946 році тодішнім комуністичним керівництвом, у народі називалася:

- а) „ждановщиною”;
- б) „єжовщиною”;
- в) „беріївщиною”.

6. Третю програму КПРС – програму побудови комунізму було прийнято на ХХІІ з’їзді КПРС у:

- а) 1956 році;
- б) 1959 році;
- в) 1961 році.

7. Перші осередки дисидентського руху були зосереджені у:

- а) західних областях УРСР;
- б) східних областях УРСР;
- в) європейських країнах серед представників української діаспори.

8. В умовах абсолютного домінування у сфері національних відносин концепції зближення і злиття націй своєрідним інструментом національного нівелювання і русифікації стало:

а) заборона вживати будь-які мови, крім російської, у будь-яких галузях;

б) заборона викладати у початкових школах рідною мовою;

в) прийняття нового шкільного закону, за яким батьки мали право вибирати своїм дітям мову навчання.

9. Встановить хронологічні межі перебування у якості Першого секретаря Компартії України Петра Шелеста:

- а) 1959-1963;
- б) 1964-1968;
- в) 1968-1972.

10. Однією з характерних рис курсу радянської влади на „стабілізацію” (а фактично консервацію існуючого режиму) наприкінці 60-х у 1970-ті роки було:

- а) згорання гласності;
- б) збільшення податку на додану вартість;
- в) зменшення бюрократичного апарату.

11. У складі Політбюро ЦК КПУ у 1976 році з 10 членів, обраних у 1971 році, залишилося:

- а) 5;
- б) 7;
- в) 9.

12. Провідними діячами національно орієнтованої течії дисидентського руху в 70-х роках були:

- а) М.Руденко, П.Григоренко, Л.Лук'яненко;
- б) Г.Вінс, В.Романюк, Й.Тереля;
- в) І.Дзюба, В.Чорновіл, С.Караванський.

13. Головним наслідком для України політики перебудови, започаткованої М.Горбачовим, можна вважати:

- а) перемогу гласності та демократизму;
- б) повернення інституту приватної власності;
- в) здобуття Україною незалежності

14. Хто здійснював контроль над ліквідацією екологічної катастрофи на ЧАЕС?

а) українське комуністичне партійне керівництво на чолі з В.Щербицьким;

б) загальносоюзне керівництво на чолі з М.Горбачовим;

в) громадські, політичні, профспілкові організації України.

15. Конституційний договір, що дещо обмежував повноваження Верховної та місцевих рад, водночас розширював нормотворчі та адміністративні функції Президента та Уряду, і в цілому активізував конституційний процес, був схвалений Верховною Радою:

а) 1 грудня 1991 року;

б) 8 червня 1995 року;

в) 28 червня 1996 року.

Тема №13. Україна в часи «перебудови» та розпаду СРСР (1985 – 1991 рр.)

Новий етап в новітній історії України пов'язаний з М.Горбачовим (1985 - 1991 рр.) та проголошеним ним курсом на „перебудову”, що базувався на трьох складових: курс на прискорення, нове політичне мислення та гласність. Саме правління М. Горбачова стало заключним етапом в існуванні СРСР.

З відміною 6 ст. Конституції СРСР про провідну роль КПРС, починається формування багатопартійної системи в Україні, що стало першими кроками на шляху до незалежності. 16 червня 1990 р. було прийнято Декларацію про державний суверенітет України. Наслідком серпневих подій в Росії (ДКНС, 19 серпня 1991р.), 24 серпня було проголошено Акт незалежності України. 1 грудня 1991р. на всенародному референдумі було обрано першого президента України

Л. Кравчука (1991 - 1994рр.). При вивченні початкового етапу незалежності, необхідно звернути увагу на вкрай складне політичне та економічне становище, в якому опинилася Україна після розпаду СРСР, а також проаналізувати заходи уряду та президента за відповідних умов.

Література

1. Багацький В.В., Кормич Л.І. Історія України. Підручник / В.В. Багацький, Л.І.Кормич. – К.: Алерта, 2010. – С. 347-364.
2. Віднянський С.В., Мартинов А.Ю. - Зовнішня політика України: еволюція концептуальних засад та проблеми реалізації / С.В. Віднянський, А.Ю.Мартинов // Український історичний журнал. – 2011. – № 4. – С. 55-76.
3. Історія України: Новітня доба: навч. посіб. / за ред. В.М.Литвина. – К.: Академвидав, 2012. – С. 398-464.
4. Кульчицький С. Глиняні ноги колоса. Причини появи і розпаду СРСР. Не ювілейні роздуми над темою / С. Кульчицький // День. – 2013. - № 3-4.
5. Кульчицький С.В. Утвердження незалежної України: перше десятиліття / С.В. Кульчицький // Український історичний журнал. – 2001. - № 2. – С. 3-22, № 3. – С. 48-68, № 4. – С. 3-40.

Питання до теми № 13

1. Охарактеризуйте період президентства Л. Кравчука та Л. Кучми, з'ясуйте хронологічні межі їх правління.
2. Охарактеризуйте багатовекторність зовнішньої політики України за часів президентства Л.Кучми, чим вона була обумовлена.
3. Чому, на Вашу думку, в період президентства Л.Кучми часто змінювалися особи, які обіймали посаду прем'єр-міністра України? Відповідь обґрунтуйте.
4. Визначте позитивні і негативні риси президентства Л.Кравчука.
5. Чому, на Вашу думку, конституційний процес в Україні тривав 5 років?
6. Визначте особливості формування багатопартійної системи в Україні.
7. Які принципи були покладені Л.Кучмою в нову соціально-економічну стратегію держави?
8. У чому полягають особливості проведення “шокової терапії” в Україні?

9. Спробуйте розкрити секрет “політичного життя” Л. Кравчука.
10. У чому полягає сутність проблеми енергетичної безпеки України.

Тестові завдання до теми № 13

1. Останнім кроком у процесі юридичного оформлення державної незалежності України став(ла):
- а) Декларація про державний суверенітет України;
 - б) Акт проголошення незалежності України;
 - в) Всеукраїнський референдум 1 грудня 1991р.
2. Першим президентом незалежної України в 1991р. був обраний:
- а) Л. Кучма;
 - б) В. Чорновіл;
 - в) Л. Кравчук.
3. Україна була одним з ініціаторів створення Співдружності Незалежних Держав (СНД) у грудні 1991р., яка являла собою:
- а) нову модель СРСР, спробу під новою назвою зберегти старий геополітичний порядок;
 - б) нове державне політичне утворення радянських республік на федералістських принципах;
 - в) форму ліквідації СРСР і переходу новостворених держав до системи двосторонніх рівноправних стосунків.
4. Блакитно-жовтий прапор, герб - тризуб та гімн "Ще не вмерла Україна" були затверджені Верховною Радою України як державні символи в:
- а) 1990 р.,
 - б) 1991 р.,
 - в) 1992 р.
5. У серпні 1991р. припинила діяльність:
- а) Соціалістична партія України;
 - б) Компартія України як складова частина КППС;
 - в) Українська народно-демократична партія.
6. Декларацію "Про державний суверенітет України " було прийнято Верховною Радою УРСР:
- а) 6 червня 1990 р.;
 - б) 16 липня 1990 р.;
 - в) 3 серпня 1990 р.;
 - 7. Л.Д.Кучма був головою уряду України у:

- а) 1991-1992 рр.,
- б) 1992-1993 рр.,
- в) 1994-1995 рр.

8. Концепція оборони й розбудови Збройних Сил України, прийнята Верховною Радою в серпні 1991 р., визначила її прагнення до набуття військового статусу:

- а) нейтральної, без'ядерної, позаблокової держави;
- б) нейтральної, ядерної, позаблокової держави;
- в) держави без'ядерної, яка прагне вступити до НАТО;

9. Всеукраїнський референдум в грудні 1991 р. проводився...

- а) в зв'язку з внесенням змін і доповнень до Конституції України;
- б) в зв'язку з веденням президентства в Україну;
- в) в зв'язку з визначенням незалежності України.

10. Головні принципи зовнішньої політики України вперше були викладені в документі:

- а) Акт проголошення незалежності України;
- б) Декларація про державний суверенітет;
- в) Конституція України;
- г) закон України "Основні напрями зовнішньої політики України".

Тема № 14. Сучасна українська держава (1991 – 2020 рр.)

Дану тему студенти повинні вивчити самостійно. Після припинення ВР повноважень президента у 1994 р., на вакантну посаду всенародним голосуванням обрано Л. Кучму (1994-2004 рр.), за президентство якого було прийнято Конституцію України (28 червня 1996р.), відбувається запровадження національної валюти – гривні (1996р.), сформовано основні атрибути національної економіки: фінансову, податкову, митну, банківську та інші системи, що визначають основну економічну інфраструктуру державності. Серйозним випробуванням реформ, запроваджених Л. Кучмою, стала світова фінансова криза 1997-1998 рр., під час якої економіка України зазнала слабшого удару, ніж економіка інших держав.

Особливу увагу студентам необхідно звернути на зміни у зовнішньополітичному курсі України, що відбулися за президентства Л. Кравчука та Л. Кучми. Якщо в основу зовнішньої політики України

у 1991-1994 рр. було покладено принцип “балансу інтересів”, то з 1994 р. – концепція “мосту між Заходом і Сходом”, тобто багатовекторність зовнішньої політики України. Студентам необхідно розкрити зміст даних понять.

Оскільки Л.Д. Кучма, двічі обирався на посаду Президента України, доречно було б порівняти внутрішню та зовнішню політику за два періоди його правління. Однією з характерних рис правління Л.Кучми, стала постійна зміна осіб на посаді прем'єр-міністра. Спробуйте скласти в хронологічній послідовності таблицю прем'єр-міністрів України за часів Л.Кучми.

Період листопада-грудня 2004 р. увійшов в історію як „помаранчева революція” і пов'язаний з повторним голосуванням 26 грудня 2004 р., за яким обрано нового Президента України В. Ющенка (2005-2010 рр.). При вивченні даного питання, необхідно проаналізувати різнобічні погляди на тогочасні події й сутність «політреформи», здійсненої наприкінці 2004 р., а також прагнути до об'єктивного оцінювання історичних подій. Важливим питанням є парламентські вибори 2002, 2006, 2007 рр. При вивченні сучасного періоду необхідно визначити здобутки та прорахунки урядів В. Януковича, Ю. Єханурова та Ю. Тимошенко. У чому полягають, на Вашу думку, причини падіння авторитету В. Ющенка серед населення впродовж терміну його президентства?

Чергові вибори Президента України планувалися на 25 жовтня 2009 р. Оскільки ця дата була оскаржена В. Ющенком у Конституційному Суді, Верховна Рада призначила вибори на 17 січня 2010 р., за підсумками першого туру яких більшість набрали два кандидати: В. Янукович (35,32%) та Ю. Тимошенко (25,05%), Другий тур виборів відбувся 7 лютого 2010 р., за яким перемогу у 48,95% голосів отримав В. Янукович.

28 жовтня 2012 р. відбулися вибори до Верховної Ради на яких перемогу отримала проросійсько-олігархічна «Партія регіонів». Зрада національних інтересів та грабіжницька внутрішня політика «ПР» і президента В. Януковича викликали в кінці 2013 – на початку 2014 років масові громадські протести на київському Майдані («революція гідності»), що спричинили колапс та падіння правлячого режиму. Захищаючи останній, впадаючи в імперський реваншизм, Росія почала проти України в лютому 2014 року широкомасштабну «гібридну» війну, що продовжується і донині. Спробуйте спрогнозувати

майбутнє України в геополітичній картині світу на основі сучасної політичної ситуації.

Література

1. Біла С. О. - Досвід ліберального реформування української економіки (1991 - 2005 рр.) / С.О.Біла // Український історичний журнал. – 2006. – № 6. – С. 125-145.
2. Історія України: Новітня доба: навч. посіб. / за ред. В.М.Литвина. – К.: Академвидав, 2012. – С. 398-464.
3. Лазарович М.В. Історія України: навч. посіб. / М.В. Лазарович. – К.: Знання, 2011. – С. 582-630.
4. Політична історія України: навч. посіб. / В.А.Греченко, В.І.Танцюра, В.В.Калініченко. – К.: Академвидав, 2008. – С. 460-508.
5. Україна і Росія – 20 років без імперії: історичні уроки // День. – 2012. - № 13-14, 18-19.
6. Кошкіна С. Майдан. Нерозказана історія.\ С.Кошкіна. – К.: Брайт Стар, 2015. – 400 с.
7. Мухарський А. Майдан. Революція духу.\ А.Мухарський. – К.: Наш формат, 2014. – 304 с.

Питання до теми № 14

1. Дайте оцінку виборам до Верховної Ради України у 2002 році.
2. У чому полягають, на Вашу думку, успіхи і поразки політичної кар'єри В. Януковича?
3. Чи можна вважати події листопада 2004 року та Майдану 2013 – 2014 рр. „революціями” за характерними для революції ознаками? Відповідь обґрунтуйте.
4. Як змінилися зовнішньополітичні орієнтири України за президентство В.Ющенко?
5. У чому полягає сутність конституційної реформи, здійсненої наприкінці 2004 року в Україні?
6. Дайте трактування таким скороченням: «АТО», «ДНР», «ЗСУ».
7. Назвіть найбільш впливові політичні партії сучасної України.
8. Порівняйте перше та друге перебування Ю.Тимошенко на посаді прем'єр-міністра України.
9. Проаналізуйте політичний спектр нині діючої Верховної ради України.
10. Дайте оцінку діяльності П. Порошенка на посаді Президента України.

Тестові завдання до теми № 14

1. Період другого Президентства Л.Кучми припадає на:
 - а) 1998-2003 рр.;
 - б) 1999-2004 рр.;
 - в) 1997-2004 рр.
2. Акція „Україна без Кучми” відбулася у:
 - а) квітні 2000 року;
 - б) вересні 2001 року;
 - в) березні 2002 року.
3. Хто був останнім прем'єр-міністром України за Президентство Л.Кучми.
 - а) Ю.Тимошенко;
 - б) В.Янукович;
 - в) В.Ющенко.
4. Вибори до Верховної Ради України у 2002 р. відбувалися за:
 - а) мажоритарною виборчою системою;
 - б) пропорційно-мажоритарною виборчою системою;
 - в) пропорційною виборчою системою.
5. До призначення на посаду прем'єр-міністра України В.Янукович обіймав посаду:
 - а) голови партії регіонів;
 - б) голови Національного банку України;
 - в) голови облдержадміністрації Донецької області.
6. Переголосування другого туру президентських виборів відбулося:
 - а) 19 грудня 2004 року;
 - б) 26 грудня 2004 року;
 - в) 31 грудня 2004 року.
7. Посаду міністра закордонних справ за Президентства В.Ющенка обійняв:
 - а) А.Кінах;
 - б) П.Порошенко;
 - в) Б.Тарасюк.
8. Коли було підписано газову угоду між прем'єрами Росії та України В. Путіним та Ю. Тимошенко:
 - а) 28 вересня 2008 р.;
 - б) 18 січня 2009 р.;
 - в) 14 грудня 2010 р.

9. Які хронологічні межі «Революції гідності»:

- а) жовтень - грудень 2010 р.;
- б) листопад 2013 – лютий 2014 року;
- в) січень - липень 2014 року.

10. Який український політик був обраний Президентом України в 2014 році:

- а) Ю.Тимошенко;
- б) Л.Кравчук;
- в) П.Порошенко.